

**Nemzetközi Kapcsolatok
Multidiszciplináris
Doktori Iskola**

Nemzetközi és biztonsági
tanulmányok alprogram

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Péczeli Anna

Elmózdulás a hidegháborús nukleáris gondolkodástól?

Nukleáris stratégia az Obama-adminisztráció alatt

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

N. Rózsa Erzsébet, Dr. Habil.

egyetemi docens (Nemzeti Közsolgálati Egyetem)

Budapest, 2014

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Péczei Anna

Elmózdulás a hidegháborús nukleáris gondolkodástól?

Nukleáris stratégia az Obama-adminisztráció alatt

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

N. Rózsa Erzsébet, Dr. Habil.

egyetemi docens (Nemzeti Közsolgálati Egyetem)

© Péczei Anna

Tartalomjegyzék

1. A kutatóprojekt áttekintése	1
2. Módszertan és hipotézisek	8
2.1 Felhasznált módszerek	8
2.2 Az elemzési keret – A hidegháborús nukleáris gondolkodás definíciója	10
2.3 Hipotézisek	13
3. A kutatás eredményei	17
3.1 Deklaratív politika	18
3.2 Haderő struktúra	20
3.3 Műveleti szint	25
3.4 Leszerelés és nukleáris stratégia	32
4. A következtetések összegzése	34
5. Főbb hivatkozások	35
6. A kutatóprojekthez készített interjúk listája	39
7. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk	40

1. A kutatóprojekt áttekintése

Az Egyesült Államok nukleáris stratégiájának gyökerei visszanyúlnak egészen az 1950-es évekig, és a hidegháború folyamán a nukleáris tervezés elsődleges céljai nem sokat változtak. A stratégiai gondolkodók olyan haditerveket dolgoztak ki, melyek maximalizálták a győzelem esélyét, és minimalizálták az Egyesült Államok sebezhetőségét. Mindehhez olyan támadási opciókat tettek le az asztalra, melyek képesek garantálni az imént említett stratégiai célokat anélkül, hogy olyan mértékű járulékos veszteséget okoznának, mely esetleg elbizonytalanítaná a döntéshozókat a támadás megindítását illetően. Ezzel párhuzamosan, az elnökök és politikai tervezők megpróbálták kiutat találni abból az alapvető dilemmából, hogy miként lehet hitelesen elrettenteni egy ellenfelet az atomfegyverek alkalmazásától, anélkül, hogy ezeket a fegyvereket ténylegesen alkalmazni kellene. Annak érdekében, hogy fenntartsák ezeknek a fenyegetéseknek a hitelét, minden egyes adminisztráció megpróbált újításokat bevezetni a nukleáris doktrínájában, de ezek a doktrinális újítások legnagyobb erőfeszítéseik ellenére sem eredményeztek komolyabb változásokat a haditervekben. A polgári ellenőrzés egyértelmű kereteinek hiányában komoly szakadék kezdett kialakulni a deklaratív politika és az atomfegyverek műveleti szintje között. Míg a politikai útmutatás alapvető változásokon ment keresztül, a haditervek mindössze mérsékelt átalakításokon estek át (ennek pedig konkrét hatása volt a haderő struktúrára is).

A Szovjetunió bukásával az Egyesült Államok elvesztette legfőbb riválisát, és logikusan arra lehetett számítani, hogy mindez az atomfegyverek számának és szerepének drasztikus csökkentését fogja eredményezni. 1990-ben az Egyesült Államok 21400 atomfegyvert birtokolt, ami 2014-re 7700-ra csökkent – ebből 4804 robbanófej képezi a katonai arzenált. (U.S. Department of State [2014]) A haderő struktúrában végbement drámai csökkentésekkel párhuzamosan a politikai útmutatás is komoly változásokon ment keresztül, és a haditervekben is számos újítást vezettek be. Ezeknek a változásoknak a szintje ugyanakkor messze elmarad a poszt-hidegháborús nemzetközi biztonsági környezet átalakulásától, és a hidegháború hagyatékaik még ma is meghatározzák a nukleáris stratégia egyes szintjeit.

2009-es prágai beszédében Obama elnök kijelentette, hogy itt az ideje, hogy az Egyesült Államok véget vessen a hidegháborús nukleáris gondolkodásnak, és megtegye az első

lépéseket az atomfegyver-mentes világ megteremtése felé. (Obama [2009]) Az Obama elnök által említett „hidegháborús nukleáris gondolkodás” (*Cold War nuclear thinking*) volt a szerző doktori disszertációjának központi koncepciója. A dolgozat arra az alapvető sejtésre épült, hogy a hidegháborús nukleáris gondolkodásnak konkrét sajátosságai vannak a nukleáris stratégia különböző szintjein, és ezeknek az elemeknek a fenntartása megakadályozza a nukleáris fegyverek számának további csökkentését.

A prágai beszéd óta a hidegháborús nukleáris gondolkodás kifejezést mind akadémiai, mind politikai körökben sokan használták, de konkrét jelentését sosem definiálták, és a Fehér Ház sem fejtette ki, hogy miként értelmezi ezt. Ennek köszönhetően a mai napig nem tisztázott, hogy az elnök pontosan milyen hidegháborús stratégiai elemekre gondolt, melyeket maga mögött szeretne hagyni. Pontos definíció hiányában a hidegháborús nukleáris gondolkodást leggyakrabban negatív jelzőkkel illették, mindazok szarkasztikus leírásaként, akiknek nem elég progresszív a gondolkodása.¹ Ez ugyanakkor csak egyik fele az igazságnak – igaz, hogy a hidegháború legtöbb eleme idejétmúlt a jelenlegi biztonsági környezetben, de az amerikai nukleáris stratégiának a mai napig vannak olyan jellemzői, melyek a hidegháború idején fejlődtek ki, és a jelenlegi körülmények között is logikusnak tűnnek.

E tekintetben a disszertáció legfőbb feladata az volt, hogy nyomon kövesse a hidegháborús nukleáris stratégiák fejlődését, és objektíven azonosítsa azokat az irányelveket, melyek a bipoláris rendszer jellemzői voltak és évtizedeken át meghatározták az Egyesült Államok nukleáris stratégiáját. Ezeknek az irányelveknek az azonosításával a szerző egy

¹ A hidegháborús nukleáris gondolkodás negatív megítélésére számos példa van. Rachel Staley a BASIC Intézettől például a hidegháborús gondolkodásról úgy nyilatkozott, mint biztos „*recept a katasztrófára*.” (Staley [2013]) A 2012-es chicagói NATO-csúcsot követően, Lesley McNiesh, a Center for Arms Control and Non-Proliferation korábbi munkatársa az új NATO stratégiát jellemezte úgy, hogy teljesen idejétmúlt, amely még mindig az „*előző (hideg)háború*” megvívására szolgál. (McNiesh [2012]) Egy 2011-es Washington Post cikkben, Walter Pincus azt állította, hogy az Egyesült Államok haderő struktúráját még mindig a hidegháborús gondolkodás határozza meg, amely nem alkalmas „*Kína, vagy az al-Káida, vagy egyéb nem-állami terrorista csoportok elrettentésére*” és arra is emlékeztetett, hogy „*az Egyesült Államok nukleáris arzenálja nem rettentette el Észak-Koreát attól, hogy megépítse saját atomfegyverét, és arra sem volt alkalmas, hogy Iránt elrettentse. Az amerikai arzenál valójában inkább bátorította ezeket a programokat*.” (Pincus [2011]) Egy másik példában Johan Bergenäs és Miles Pomper is amellet érvelt, hogy az Egyesült Államok szabaduljon meg a bipoláris rendszer elévült stratégiáitól – sokatmondó 2010-es Guardian cikkük címe „*Elég volt a hidegháborús gondolkodásból*.” (Bergenäs; Pomper [2010])

módszertani keretet állított fel, amely egyértelműen definiálta, hogy mit jelent a hidegháborús nukleáris gondolkodás három elemzési szinten. Ez a keret segített annak vizsgálatában, hogy az Egyesült Államok nukleáris politikáját mennyiben határozzák meg még ma is a hidegháború hagyatékai. A három elemzési szint a következő:

- a deklaratív politika szintje: ez alapvetően az elnök, a védelmi miniszter, és egyéb magas rangú tisztségviselők által elmondott politikai beszédekre és írott dokumentumokra vonatkozik, melyek meghatározzák az Egyesült Államok nukleáris politikáját, a hiteles elrettentés szükségleteit, a stratégiai doktrínát, és az atomfegyverek alkalmazásának legfőbb irányelveit;
- az atomfegyverek műveleti szintje: ez az a szint, ahol a Védelmi Minisztérium és a hadsereg átülteti a deklaratív politikát konkrét katonai stratégiákba és haditervekbe (míg a deklaratív politika irányelveit általában politikusok határozzák meg, a műveleti szint stratégiái nagyrészt a hadsereg felügyelete alatt készülnek – habár a polgári ellenőrzés keretei az 1980-as évek közepe óta egyre erőteljesebben jelen vannak itt is);
- és végül a haderő struktúra: ez meghatározza, hogy milyen típusú és számú robbanófejekre és hordozó eszközökre van szükség ahhoz, hogy a nukleáris arzenál kielégítse a műveleti szint követelményeit, és betöltse azt a szerepet, melyet a deklaratív politika megszab.

A hidegháborús gondolkodás jellemzőinek meghatározása ezeken a szinteken segített a jelenlegi amerikai nukleáris politika megítélésében, és annak leírásában, hogy a hidegháború hagyatékai miként befolyásolják a haderő struktúrában történő további csökkentések esélyeit.

Összességében a disszertáció fő kutatási kérdései:

- Obama elnök prágai beszédének és az ott meghirdetett politikának milyen hatása volt az amerikai nukleáris stratégiára?
- Milyen stratégiai változások történtek?
- Valóban sikerült-e elszakadni a hidegháborús nukleáris gondolkodás koncepciójától?

- Amennyiben nem, ez milyen hatással van a haderő struktúrában történő további csökkentések esélyeire?

A disszertáció első fejezetének három fő feladata volt. Először is, egy történeti áttekintést nyújtott az Egyesült Államok nukleáris politikájáról, a stratégiai tervezés intézményi és adminisztratív kereteinek fejlődéséről, illetve az egyes adminisztrációk nukleáris politikájának főbb irányairól. A hidegháborús nukleáris tervezés evolúciójának bemutatása betekintést nyújtott a politikai irányelvek és műveleti tervezés múltbéli dinamikáiba, ami a jelenlegi dolgozathoz is fontos keretet adott. A politika szintjén megfigyelhető állandó innovációk és fejlődés ellenére a fejezet azt is megmutatta, hogy a különböző adminisztrációk mindegyikében voltak közös alapelvek és célkitűzések, melyek kijelölték a nukleáris tervezés kereteit. Éppen ezért, a történeti áttekintő arra is alkalmas volt, hogy azonosítsa a hidegháborús nukleáris gondolkodás konkrét jellemzőit.

A történeti előzmények bemutatása mellett a hidegháborús keretek a disszertáció egyéb alapfogalmainak konceptualizálásához is megfelelő háttérrel teremtettek – ezek az alapfogalmak a nukleáris stratégia (*nuclear strategy*); az ellenerő stratégia (*counterforce*), mely a katonai célpontok és a hozzájuk kapcsolódó létesítmények elpusztításán vagy jelentős meggyengítésén alapuló célmeghatározási stratégia; az ellenérték stratégia (*counter-value*), mely az ellenfél népességének és ipari központjainak elpusztításán vagy jelentős meggyengítésén alapuló célmeghatározási stratégia; és a stratégiai stabilitás (*strategic stability*) voltak. Ezeknek a fogalmaknak a tisztázása fontos előfeltétel volt a disszertáció hipotéziseinek bevezetéséhez. A hipotézisek azon a központi sejtésen alapultak, hogy az atomfegyverek műveleti szintjén még mindig jelen van számos hidegháborús konzervatív tervezési irányelv, mely negatívan hat a további nukleáris leszerelés folyamatára. Annak érdekében, hogy ezeket az állításokat igazolja, a szerző ötvözte a történeti áttekintő legfőbb tanulságait a stratégiai tanulmányok releváns koncepcióival, és a hidegháborús nukleáris gondolkodás jellemzőiből felállított egy konkrét listát, mely módszertani keretként szolgált az Obama-adminisztráció nukleáris politikájának elemzéséhez.

E célból az első fejezet harmadik küldetése az irodalom áttekintése volt, három fő forrástípus köré csoportosítva: 1) a stratégiai tanulmányok legnevesebb gondolkodóinak releváns munkái, 2) a korszak politikai döntéshozóinak visszaemlékezései és elemzései,

illetve 3) az akadémia jeles képviselői által készített úttörő alkotások a hidegháborús nukleáris stratégiák műveleti szintjéről. A stratégiai gondolkodás a nukleáris fegyverek szerepéről az 1940-es évek második felében indult. A tudományos vita a RAND Corporation keretei között bontakozott ki, ahol olyan stratégiai gondolkodók, mint Bernard Brodie, Albert Wohlstetter, Herman Kahn, William W. Kaufmann, vagy Thomas C. Schelling egyedi interdiszciplináris megközelítést vezettek be a stratégiai tanulmányok területére, és a biztonságpolitikai kérdéseket pozitívista módszertannal próbálták vizsgálni és magyarázni. A történeti áttekintés keretében a fókusz azokon a koncepciókon és munkákon volt, melyek konkrét hatással voltak az amerikai nukleáris stratégia fejlődésére, és valamilyen formában a politikai útmutatás részévé váltak. Ezek mellett az elméleti források mellett, az irodalmi áttekintés szintén bemutatta azon politikai döntéshozók releváns munkáit, akik kulcsszerepet játszottak az amerikai nukleáris stratégia formálásában – ebbe a körbe tartozott például Robert S. McNamara, Henry A. Kissinger, Zbigniew Brzezinski, vagy James R. Schlesinger. A felhasznált irodalmak harmadik nagy csoportja azokat az úttörő tanulmányokat és könyveket ismertette, melyek az atomfegyverek műveleti szintjére helyezték a hangsúlyt. William M. Arkin, Bruce G. Blair, William Burr, Fred Kaplan, Janne E. Nolan, Peter Pringle, David A. Rosenberg, és Scott D. Sagan e tekintetben már kitaposták az utat azok előtt, akik a nukleáris fegyverek stratégiai aspektusainak tanulmányozását tűzték ki célul maguk előtt.

A disszertáció második fejezete Obama elnök nukleáris politikáját elemezte, az adminisztráció által saját maga elé kitűzött célra alapozva, miszerint itt az idő, hogy az Egyesült Államok maga mögött hagyja a hidegháborús nukleáris gondolkodást. Annak érdekében, hogy a prágai beszédben tett ígéreteket beváltsa, a Fehér Ház egy átfogó felülvizsgálatot indított a nukleáris fegyverek szerepéről, és konkrét célokat tűzött ki az amerikai nukleáris politika irányelveinek megváltoztatására. Az első mérföldkő a Nukleáris Képességek Felülvizsgálatára vonatkozó stratégiai dokumentum (*Nuclear Posture Review*) kihirdetése volt 2010 áprilisában. (NPR [2010]) Több, mint három évvel később az elnök bejelentette a 2013. júniusi berlini beszédében, hogy az átfogó stratégiai felülvizsgálat befejeződött. (Obama [2013]) Ezt az Elnöki Alkalmazási Útmutató (*Presidential Employment Guidance*) elkészülte jelezte, mely a hadsereg számára konkrét iránymutatást adott az atomfegyverek szerepét és alkalmazását illetően. (U.S. Department of Defense [2013]) Erre a két dokumentumra alapozva úgy tűnt, hogy az adminisztráció

csökkentette a hangsúlyt a hidegháborús nukleáris gondolkodás hagyományain a deklaratív politika szintjén, de a műveleti szint a jelek szerint még mindig őrizte a hidegháborús nukleáris gondolkodás számos elemét. Miután a disszertáció bemutatta Barack Obama 2007-2008-as kampánystratégiáját és az elnök nukleáris politikájának gyökereit, a következő alfejezet a felülvizsgálat folyamatának különböző lépcsőfokait ismertette. Megmutatta, hogy a nukleáris útmutatók milyen intézményi folyamatok keretében jutnak el a Stratégiai Parancsnoksághoz (STRATCOM), mely ezeket a politikai útmutatókat és irányelveket konkrét haditervekké alakítja. Az ezt követő három alfejezet (deklaratív politika, haderő struktúra, műveleti szint) az Obama-adminisztráció eredményeire fókuszált, melynek megítéléséhez az első fejezetben definiált hidegháborús nukleáris gondolkodás koncepciója nyújtotta a keretet. (Habár az elemzés középpontjában a hidegháborús keret és az Obama-adminisztráció állt, a szerző nem hagyta figyelmen kívül a hidegháború vége és az Obama elnök hivatalba lépése között eltelt két évtizedet sem – minden alfejezet egy történeti áttekintéssel indult, mely bemutatta, hogy a Clinton- és Bush-adminisztrációk milyen változtatásokat iktattak be az amerikai nukleáris politikában, mennyiben jelentettek (ha egyáltalán) ezek a lépések eltérést a hidegháborús gyakorlathoz képest, és elnökségük milyen hagyatékkal szolgált a nukleáris stratégia fejlődését illetően.)

Az Obama-fejezet utolsó két alfejezete ezeknek a dinamikáknak a következményeit vizsgálta, különös tekintettel a nukleáris leszerelési folyamat kilátásaira. E tekintetben a szerző elismerte, hogy a csökkentések megvalósítása számos tényezőtől függ, disszertációja ugyanakkor szándékosan nem ment bele a Kongresszusban zajló politikai vitákba és az amerikai-orsz nukleáris tárgyalásokba. Ehelyett a disszertáció fő fókusza a nukleáris leszerelési folyamat stratégiai aspektusa volt, amely a leginkább háttérbe szorult (legalábbis a média által mindenképp), ugyanakkor legmeghatározóbb dimenziója a jövőbeli csökkentéseknek. A soron következő alfejezet a nukleáris leszerelés kérdését három csoportra bontotta: a hadrendbe állított atomfegyverekre, a tartalékban lévő atomfegyverekre, és a nukleáris hordozóeszközökre. Miután a szerző azonosította az ezekre a haderő képességekre nézve legbefolyásosabb műveleti politikákat, az utolsó alfejezet felsorolta azokat a stratégiai elemeket, melyeket a jövőben korlátozni kell, vagy teljesen megszüntetni, bármely olyan adminisztrációnak, mely számottevő csökkentéseket akar realizálni az amerikai nukleáris arzenálban.

Az időbeli kereteket tekintve, a disszertáció fő fókusza az Obama-adminisztráció nukleáris politikája volt 2009 januárja és 2013 júniusa között. A végdátum annak megfelelően lett kiválasztva, hogy tükrözze a stratégiai felülvizsgálat fejleményeit. 2013 júniusában az adminisztráció kiadta az Elnöki Alkalmazási Útmutatót, amely meghatározta, hogy a Fehér Ház milyen szerepet szán az Egyesült Államok nukleáris arzenáljának, és iránymutatást adott, hogy a Védelmi Minisztérium (*Department of Defense – DoD*), a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa (*Joint Chiefs of Staff – JCS*), és a Stratégiai Parancsnokság miként alakítsák át saját stratégiáikat, és ültessék át az elnök útmutatóját a gyakorlatba. A konkrét dátumok ellenére a disszertáció rugalmas megközelítést alkalmazott, és a 2007-2008-as kampányidőszakot, illetve a 2013 júniusa utáni időszakokat is feldolgozta, ahol releváns. Emellett az Obama-adminisztráció történeti megközelítésben való elemzése megkívánta, hogy a dolgozat áttekintse a hidegháború éveit, és a Clinton, illetve Bush-adminisztrációkat is.

Összességében a disszertáció két szempontból tekinthető hiánypótlónak. Az első ok maga a történeti keret, amely az első akadémiai kísérlet arra, hogy egyértelműen definiálják a hidegháborús nukleáris gondolkodás koncepcióját, és az Obama-adminisztráció eredményeit ezen a történeti lencsén keresztül vizsgálják. A második ok a nukleáris leszerelés stratégiai dimenzióira helyezett hangsúly, amely a jelenlegi diskurzusban nem elég hangsúlyos, annak ellenére, hogy ez a haderő struktúra legfőbb meghatározója.

2. Módszertan és hipotézisek

2.1 Felhasznált módszerek

A disszertáció a kvalitatív elemzés módszereire támaszkodott. A kvantitatív módszereket azért zárta ki a szerző, mert problémásnak ítélte az olyan koncepciók objektív számszerűsítését, mint például a „hidegháborús nukleáris gondolkodás.” A kvalitatív módszerek ezzel szemben megfelelő elemzési keretet nyújtottak az amerikai nukleáris stratégia vizsgálatához, a hidegháború kezdete óta.

Annak érdekében, hogy definiálja a hidegháborús nukleáris gondolkodást, a szerző egy fókuszált archív kutatást végzett az amerikai Nemzetbiztonsági Archívum és a George Washington Egyetem online Nukleáris Kincstárának forrásai között, mely a Nemzetbiztonsági Archívum Nukleáris Dokumentációs Projektjének egy tematikusan összeválogatott gyűjteménye. Ezek az intézetek rengeteg elsődleges forrással szolgáltak az Egyesült Államok hidegháborús nukleáris politikájáról. A források között voltak belső levelezések a kormány kulcstagjai között; titkos találkozókról született feljegyzések és jegyzőkönyvek; titkosítás alól feloldott anyagok a Védelmi- és Külügyminisztériumokból; és legfőképpen, részben vagy teljes egészében feloldott útmutatók és irányelvek a nukleáris fegyverek alkalmazására vonatkozóan. Ezek közül a dokumentumok közül egy-kettő külön kiemelkedő: például Jimmy Carter PD-59-es Elnöki Alkalmazási Útmutója, melyet 2012 szeptemberében teljes egészében feloldottak a titkosítás alól, illetve James R. Schlesinger védelmi miniszter 1974-es NUWEP-74-es (*Nuclear Weapons Employment Plan*) Védelmi Miniszteri Útmutója, mely az 1976-os SIOP 5 (*Single Integrated Operations Plan*) nukleáris haditerv kidolgozását irányította – a mai napig ez az egyetlen útmutató, melyet a Védelmi Miniszter Irodája (*Office of the Secretary of Defense – OSD*) bocsátott ki, és teljes egészében feloldottak. Ezekre az elsődleges forrásokra, és az atomfegyverek műveleti szintjére fókuszáló egyre növekvő számú másodlagos forrásra alapozva lehetővé vált egy viszonylag pontos kép kialakítása a hidegháborús nukleáris gondolkodás stratégiai elemeiről. Néhány úttörő alkotás, például a ‘*History of the Joint Chiefs of Staff*’ sorozat különböző kötetei, Bruce Blair-től a ‘*Strategic Command and Control*,’ Fred Kaplan-tól a ‘*The Wizards of Armageddon*,’ Janne E. Nolan-tól a ‘*Guardians of the Arsenal*,’ David Rosenberg-től a ‘*Nuclear War Planning*’ és a ‘*The Origins of Overkill*,’ vagy pedig Scott Sagan-tól a ‘*Moving Targets*’ és a ‘*SIOP-62: The*

Nuclear War Plan Briefing to President Kennedy című alkotások lefektették az ehhez hasonló kutatások alapjait.

Az Obama-adminisztráció nukleáris politikájának elemzése két kvalitatív módszeren alapult: dokumentumelemzésen és egy szisztematikus interjú folyamaton. Elődeihez képest az Obama-adminisztráció viszonylag transzparens nukleáris politikát folytat, és két kulcsfontosságú stratégiai dokumentumát is elérhetővé tette a nyilvánosság számára – egyrészt egy példátlanul hosszú jelentést a Védelmi Minisztérium 2010-es Nukleáris Képességek Felülvizsgálatára vonatkozó stratégiai dokumentumáról, másrészt pedig egy kilencoldalas összefoglalót a 2013-as Elnöki Alkalmazási Útmutatóról. Ezek a dokumentumok, és az elnök, illetve a vezető kabinettagok beszédeinek átiratai jó alapot szolgáltak az elsődleges forráselemzéshez. Ezzel a módszertannal az adminisztráció nukleáris politikájának a programterületeit egyértelműen sikerült azonosítani, és lehetővé vált annak megítélése, hogy az adminisztráció mennyiben követi még mindig a hidegháború hagyományait. Emellett, az Obama-elnökség konkrét eredményeinek összevetése a meghirdetett programmal azt is megmutatta, hogy mennyire sikerült az adminisztrációnak saját céljait megvalósítani, és saját programját átültetni a gyakorlatba. Az elsődleges forráselemzésnek a harmadik nagy előnye az a komparatív elemzési keret volt, melyet a 2007-2008-as kampányprogram és az elnöki program összevetése teremtett. Obama elnök korábbi tömegpusztító fegyverek megsemmisítéséért és terrorelhárításért felelős fehér házi koordinátora, Gary Samore szerint a kampánystratégiák általában nem feltétlen lesznek szerves részei az elnöki programnak, Barack Obama esetében azonban *„az elnök személyes érdeklődése és elkötelezettsége garantálta, hogy kampány ígéretei legyenek a 2009-es prágai beszédének alapkövei.”* (Samore [2013]: p. 25.) Annak ellenére, hogy a kampányidőszak és az elnöki program nagy átfedéseket mutat, a disszertáció felfedezett pár eltérést is, és felkutatta, hogy egyes prioritások miért nem kerültek átültetésre az elnöki programban. E tekintetben a 2007-2008-as időszak elsődleges forrásainak összehasonlítása a 2009-2010-es elnöki évekkel felfedett pár apró, de fontos eltérést a prioritások között.

Az utolsó kvalitatív módszer, melyet a disszertáció alkalmazott egy szisztematikus interjú folyamat volt, melyet a szerző egy hathónapos Fulbright ösztöndíj keretében folytatott Washington, DC-ben. Ennek keretében a szerző arról kérdezte az akadémia jeles

képviselőit, illetve korábbi és jelenlegi tisztségviselőket a Fehér Házból, a Külügyminisztériumból, a Védelmi Minisztériumból, a Nemzetbiztonsági Tanácsból, a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsából, és a Stratégiai Parancsnokságból, hogy ők hogyan azonosítják a disszertáció fő koncepcióit, miként értékelik Obama elnök eredményeit a nukleáris politika szintjén, mik azok a problémák, melyek nehezítették a sokkal drasztikusabb lépések megtételét, és legfőképpen, hogy ők miként látják a nukleáris fegyverek műveleti szintjének aktuális jellemzőit, és a 2013-as Elnöki Alkalmazási Útmutató potenciális hatását a nukleáris haditervekre.

Mindezek a kvalitatív módszerek együttesen olyan átfogó módszertant eredményeztek, melyet a szerző ideálisnak ítélt a disszertáció legfőbb sejtéseinek és állításainak bizonyítására.

2.2 Az elemzési keret – A hidegháborús nukleáris gondolkodás definíciója

A 2009-es prágai beszédben az Obama-adminisztráció tűzte ki maga elé a célt, hogy háta mögött hagyja a hidegháborús nukleáris gondolkodást – ez volt a legfőbb oka annak, hogy a szerző történeti szempontból közelítette meg ezt a kérdést. A történeti áttekintés megmutatta, hogy a hidegháború 45 éve dinamikus korszak volt, számos komoly változással a nukleáris politikában. Minden adminisztráció megpróbálta rányomni a saját maga bélyegét az amerikai nukleáris doktrínára, és új koncepciókat, illetve irányelveket vezetett be, melyek a katonai tervezőket vezették a stratégiai haditervek elkészítésében. A különböző adminisztrációk változó prioritásainak ellenére, az amerikai nukleáris stratégiában számos olyan elem volt, mely jelen jellemző volt a hidegháború egésze alatt. Ezekre az elemekre alapozva, a disszertáció egyértelműen azonosította a hidegháborús nukleáris gondolkodás jellemzőit a dolgozat három elemzési szintjén: a deklaratív politikában, a haderő struktúrában, és a műveleti szinten. Ez a módszertani keret szolgált arra, hogy a szerző megítélje az Obama-adminisztrációnak a nukleáris politikában elért eredményeit, és értékelje a jelenlegi amerikai nukleáris stratégia természetét.

Az intézményi struktúrában végbement változásokat, és a nemzetközi biztonsági környezet fejleményeit figyelembe véve a módszertani keret az 1961-1989 közötti időszakot ölelte fel, a Kennedy-adminisztrációtól a Reagan-adminisztrációig. Ennek a

három évtizednek az alapos vizsgálatát követően, a deklaratív politika szintjén a disszertáció hat jellemzőt azonosított. Az első elem a világszemlélet volt, mely egy egyértelműen meghatározott ellenségképből indult ki, ahol Washington a Szovjetuniót tekintette legfőbb kihívójának, mely véleménye szerint a hidegháború teljes ideje alatt egy meglepetésszerű első csapásra készült a Nyugati Blokkal szemben. Ebben a világszemléletben az Egyesült Államok a szabad világ globális vezetőjeként azonosította saját szerepét, melynek legfőbb küldetése a jó ügy győzelmének garantálása, és szövetségesei biztonságának szavatolása, ha kell akár atomfegyverek alkalmazása által. A hidegháborús nukleáris gondolkodás második eleme a rugalmas reagálás doktrínája volt, ami azt jelentette, hogy az elnöknek számos opciója volt a hagyományos fegyverek alkalmazásától egy átfogó nukleáris háborúig. A preventív csapásokat elvi alapon elítélte az amerikai politikai vezetés, Washington ugyanakkor fenntartotta a preemptív csapások lehetőségét arra az esetre, ha úgy érzékelné, hogy a Keleti Blokk egy ellenséges támadásra készül. A preemptív csapások opciójának érdekében a hidegháborús elnökök (Kennedy kivételével) elvetették az atomfegyverek első használatának elutasítására vonatkozó deklarációkat (*no-first-use*), és megőrizték rugalmas reagálási lehetőségeiket a potenciális ellenfeleket illetően is, ami megkövetelte, hogy ne tegyenek univerzális negatív biztonsági garanciára vonatkozó deklarációkat, mely kizárná a nukleáris csapások lehetőségét atomfegyverrel nem rendelkező államokkal szemben. Mindezek garantálták, hogy az atomfegyverek mindennapi szinten meghatározó szerepet játszanak, és a stratégiai tervezők számos különböző (akár nem nukleáris) kihívás esetén is számoljanak ezen fegyverek bevetésével.

A haderő struktúra tekintetében a hidegháborús nukleáris gondolkodás egy rendkívül robusztus nukleáris arzenált jelentett, több ezer atomfegyverrel és hordozó eszközzel, melyek közül számos ballisztikus rakéta külön célra irányítható visszatérő egységgel (*Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle – MIRV*) volt felszerelve, ami azt jelentette, hogy egyetlen rakéta képessé vált több célpont kiiktatására, egy célcsoporton belül. A hordozó eszközök a nukleáris triád mindhárom lábát magukba foglalták: földi indítású interkontinentális ballisztikus rakétákat (*Intercontinental Ballistic Missile – ICBM*), tengeri bázisú tengeralattjáróról indított ballisztikus rakétákat (*Submarine-Launched Ballistic Missile – SLBM*), és légi bázisú stratégiai bombázókat. A technikai meghibásodásokkal szembeni sebezhetőség minimalizálása érdekében, és a magasfokú

hitelesség végett a nukleáris fegyverek típusai között nagy volt a diverzifikáció, és az atomfegyvereket rendszeresen tesztelték kísérleti robbantások keretében. Ezt egy aktív infrastruktúra tette lehetővé, amely a nukleáris arzenál egyes részeit minden évben teljesen lecserélte, és szükségtelenné tette az állandó tartalék arzenál fenntartását. Nukleáris fegyverei egy részét továbbá az Egyesült Államok külföldi szövetségesei területén állomásoztatta, azért, hogy még hatékonyabban garantálja védelmüket, illetve hogy biztosítsa őket az Egyesült Államok elhivatottságáról védelmüket illetően.

Az atomfegyverek műveleti szintjén a hidegháborús nukleáris gondolkodás megkövetelte, hogy az atomfegyvereket magas készségi szinten tartsák, melyek így akár percekben belül bevethetőek voltak. A készségi szintnek ez a magas foka arra szolgált, hogy olyan azonnali csapásmérő műveleti politikákat támogasson, mint a preemptív csapások, a jelzés esetén történő kilövések (*launch on warning – LOW*) és a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések (*launch under attack – LUA*). A hidegháború alatt egy pár évtized erejéig a nukleáris fegyverek alkalmazása feletti döntési jogkört az elnök ledelegálta alacsonyabb szintekre, annak érdekében, hogy csökkentse a parancsnoki lánc ellen intézett első csapások potenciális veszélyeit, és hogy a regionális műveletekben növeljék a hadviselés hatékonyságát. Az Egyesült Államok célmeghatározási stratégiája az ellenerő politikájára épült, ami azt jelentette, hogy a nukleáris fegyverek legfőbb célpontjai közé tartozott a szovjet nukleáris arzenál, a politikai vezetés és a katonai parancsnoki lánc elemei, illetve a hadviselést támogató és háború indítást segítő infrastruktúra. Néhány adminisztráció beemelt a stratégiájába puhább célpontokat is, mint például a hadviselést követő újjáépítésben kulcsfontosságú infrastruktúrát, de az ellenerő stratégiájának elsőbbségét soha nem kérdőjelezték meg. A megerősített katonai célpontokra fektetett figyelem rendkívül konzervatív célmeghatározási kritériumokat követelt. Ennek jegyében nagyon magas szintre tették azt az elvárást, hogy milyen mértékű kárt kell okozni egy célpontban ahhoz, hogy azt katonai szempontból megsemmisítettnek tekintsék (*damage expectancy*), és rengeteg felesleges biztosíték, illetve redundancia volt a rendszerben. A célpontok listáját előre meghatározták és a haditervek egyáltalán nem voltak rugalmasak, ami azt jelentette, hogy a támadási opciók átalakítása és újak kidolgozása rengeteg időt vett igénybe. A nukleáris háborúra való készülés azt jelentette, hogy az Egyesült Államok egy elnyúló, hosszú hadviselésre készült, ami jó eséllyel globális méreteket ölt. Habár a politikai szint megpróbált lépést tartani a nemzetközi rendszer változásaival, és ennek

megfelelően alakítani a nukleáris stratégiákat, de a polgári ellenőrzés egyértelmű kereteinek hiánya miatt a katonai tervezőknek túl nagy mozgástér jutott – a politikai útmutatást általában saját érdekeiknek megfelelően értelmezték, és ennek megfelelően a gyakorlatba való átültetés is csak félmegoldásokat eredményezett. A haditervek továbbá komolyan alábecsülték kalkulációikban az atomfegyverek által okozott potenciális károkat – figyelmen kívül hagyták a nukleáris robbanás másodlagos hatásainak többségét. Általánosságban véve, a humanitárius elvek rendkívül korlátozott szerepet játszottak a stratégiai tervezésben. Habár a fő figyelem az ellenség katonai célpontjain volt és a polgári lakosságot nem célozták direkt atomfegyverekkel, de a hadviselést támogató és a hadviselést követő felépülésben kulcsfontosságú infrastruktúrák célzása nagy arányban veszélyeztette a polgári lakosságot is, és nem volt egyetlen olyan politikai útmutató sem hatályban, amely ezeknek a célpontoknak a korlátozását írta volna elő, arra alapozva, hogy ezek túl közel vannak a nagy népsűrűségű metropoliszokhoz.

2.3 Hipotézisek

A hidegháborús nukleáris gondolkodás definiálásával, és a politikai szint és a stratégiai tervezés közötti történelmi feszültségek felvázolásával a disszertáció következő küldetése az volt, hogy bemutassa, hogy ezek a dinamikák miként működnek az Obama-adminisztráció alatt. A prágai beszéddel az elnök egy rendkívül ambiciózus politikai napirendet tűzött ki maga elé, de ennek megvalósítása még mindig nem teljes. A deklaratív politikában az atomfegyverekre fektetett hangsúlyt egyértelműen csökkentették, az adminisztráció egy új limitált negatív biztonsági garanciát hirdetett, és ígértetett tett az olyan hidegháborús politikák csökkentésére, mint például a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések stratégiájára. Ezek a deklarációk azt sejtették, hogy politikai szinten Obama elnök számottevő változásokat eszközölt, de az még mindig kérdéses, hogy milyen változásokat sikerül majd megvalósítania a műveleti szinten, és mindez hogyan befolyásolja majd a további nukleáris csökkentések esélyeit Oroszországgal. Moszkva sosem arra alapozta stratégiai kalkulációit, hogy az amerikai elnökök milyen kijelentéseket tettek, hanem mindig alaposan tanulmányozta, hogy ezek a deklarációk milyen tényleges változásokat eredményeztek az Egyesült Államok haderő struktúrájában, és a Kreml ezeknek a képességeknek megfelelően alakította saját stratégiáját. Ahogy Walter

Slocombe mondta 1981-ben, „*annak van a legnagyobb hatása az elrettentésre, amiről a szovjetek úgy ítélik, hogy képesek lennének megtenni, nem pedig annak, amit mi mondunk nekik.*” (Slocombe [1981]: p. 18.)

Éppen ezért a legfontosabb megválaszolandó kérdések az atomfegyverek műveleti szintjéhez kötődnek. Sajnálatos módon, ezen a területen az Obama-adminisztráció még ígéretei mögött kullog – az atomfegyverek készültségi szintjének csökkentését a 2007-2008-as kampányidőszak után teljesen levették a napirendről, és be sem került az elnöki stratégia elemei közé. Annak ellenére, hogy az elnök megígérte, hogy csökkenteni fogja a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések stratégiájának szerepét, magát a képességet megőrizte; a célmeghatározási stratégia még mindig a kemény ellenerő politikáján nyugszik; és a célpontok megsemmisítésére vonatkozó elvárások még mindig rendkívül magasak. Az egyik legfontosabb következménye annak, hogy ezeket a konzervatív elemeket fenntartották a műveleti szinten az, hogy a további csökkentések esélyei rendkívül lecsökkentek. Összességében az Obama-adminisztráció a jelek szerint jól illeszkedik abba a hidegháborús paradox hagyományba, hogy a deklaratív politika és a műveleti szint között hatalmas szakadék tátong.

Mindezek a feltételezések és megállapítások három fő hipotézishez vezettek:

H1: A deklaratív politika szintjén az Obama-adminisztráció csökkentette a hidegháborús nukleáris gondolkodás jelentőségét.

H2: Műveleti szinten viszont még mindig megtalálhatóak a hidegháborús nukleáris gondolkodás kulcselemei.

H3: Ennek negatív hatása van a nukleáris leszerelés előmenetelére.

Az első hipotézis tekintetében a hidegháborús nukleáris gondolkodás definíciójának segítségével az volt fő feladat, hogy az elsődleges források elemzésével a szerző megmutassa, hogy az Obama-adminisztráció deklaratív politikája mennyiben jelentett eltérést a hidegháború hagyományaitól. Ahogy azt a bevezető fejezet is leírta, a deklaratív politikába tartoznak például a kampányperiódusból és az elnöki évekből származó beszédek, illetve olyan elsődleges politikai dokumentumok, mint a 2008-as kampánystratégia, a Fehér Ház honlapján található hivatalos nukleáris stratégia, vagy a

2010-es Nukleáris Képességek Felülvizsgálatára vonatkozó stratégiai dokumentum. A hidegháborús gondolkodás „jelentőségének csökkentése” konkrét politikai változásokra utalt, annak megítélésén alapulva, hogy a hidegháborús deklaratív politika elemeiből mik azok, melyek eltűntek, és mik azok, melyek még napjainkban is jelen vannak.

A második és harmadik hipotézisek kapcsán egy kauzális kapcsolat van a két állítás között – a harmadik hipotézis a második függvénye, és csak akkor bizonyítható, ha az első is teljesül. Annak érdekében, hogy a szerző igazolja ezeket, a jelenlegi adminisztráció műveleti szintjét kellett megvizsgálni, és összevetni a hidegháborús elemzési kerettel. Mivel a stratégiai tervezés nagyfokú átfedésben volt a két időszak között, az utolsó nagy feladat az volt, hogy a szerző megmutassa, hogy mik a következményei ennek a folytonosságnak. A harmadik hipotézis összekötötte a nukleáris politika különböző szintjeit, és megmutatta, hogy a tervezés miként befolyásolja a haderő struktúráját.

E tekintetben a disszertáció tágran értelmezte a „leszerelés” és „csökkentés” fogalmait. Először is ide tartoztak az atomfegyverek és a hordozó eszközök számában történt negatív változások. Másrészt pedig ide tartozott bármilyen negatív változás az atomfegyverek típusainak mennyiségében, vagy a hordozóeszközök típusainak mennyiségében is – azaz, ha az Egyesült Államok lecsökkenti a jelenleg hadrendbe állított hét robbanófej típust, vagy ha elmozdul a nukleáris triádtól a nukleáris diád, esetleg monád irányába. Az atomfegyverek összmennyiségének csökkentése és az atomfegyverek típusainak csökkentése nem feltétlen jár együtt – az atomfegyverek számát lehet csökkenteni anélkül is, hogy a típusok diverzifikációját megváltoztatnák, és hasonlóképpen véghez lehet vinni csökkentéseket a hordozó eszközök számában, azzal együtt, hogy a triádot fenntartják. Habár az Obama-adminisztráció esetében, ha a robbanófejek típusait csökkentik, akkor az összmennyiség is csökkeni fog, hiszen a 2010-es Nukleáris Képességek Felülvizsgálatára vonatkozó stratégiai dokumentumban az adminisztráció ígéretet tett arra, hogy nem fog új atomfegyvereket építeni, hanem a jelenlegiek biztonságos fenntartására törekszik majd. (NPR [2010]: p. 39.)

A „negatív hatás” kifejezésnek szintén két aspektusa volt. Kvantitatív szempontból a műveleti szint számos dimenziója lefordítható konkrét számokra – végtére is a stratégiai tervezők éppen így határozzák meg a haderőre vonatkozó követelményeket, ami ahhoz szükséges, hogy a műveleti terveket végrehajtsák. A haditervek kidolgozása során

speciális célpontokat jelölnek ki, kalkulációkat végeznek a célba érési valószínűségre vonatkozóan, kiválasztják a kívánt becsapódási pontot, a fegyvereket hozzárendelik az egyes célpontokhoz, amit hozzáigazítanak a kívánt pusztítás mértékéhez. A kalkulációk végén mindezek a szempontok összeadódnak, és kiadják, hogy milyen számú és típusú atomfegyverekre van szükség a tervek végrehajtásához. (Kristensen [2010]: p. 6.) Ezek az adatok ugyanakkor nem elérhetőek a nyilvánosság számára, éppen ezért szinte lehetetlen reprodukálni a hadsereg számításait és kvantitatív módszert alkalmazni az egyes műveleti politikák és a haderő struktúra közötti direkt kapcsolat kimutatásához. Emiatt a disszertáció a két szint közötti kapcsolat bemutatásához a kvalitatív megközelítésre helyezte a hangsúlyt. Egy jó példa ennek az összefüggésnek a megjelenítésére a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések stratégiája. Az Obama-adminisztráció döntése, hogy megőrzi a képességet erre a műveleti politikára azt jelentette, hogy a hadseregnek fenn kellett tartania az azonnali csapásmérés képességét, ami a gyakorlatban magas készségben lévő ICBM arzenált jelentett.

Amint azt már korábban is említette a disszertáció, a nukleáris leszerelés kilátásai számos tényezőtől függenek, az orosz együttműködési szándéktól egészen a kongresszusi erőviszonyokig. Hiába vannak ugyanakkor kedvező körülmények ezen a két területen, számottevő nukleáris csökkentések nem hajthatóak végre anélkül, hogy a haderő struktúrát elsődlegesen meghatározó műveleti politikákat meg ne változtatná az adminisztráció. Amíg ez be nem következik, a nukleáris arzenál nagyjából megmarad a jelenlegi szinten.

3. A kutatás eredményei

Habár a hidegháborús nukleáris gondolkodás koncepcióját azért dolgozta ki a szerző, hogy módszertani keretként szolgáljon az Obama-adminisztráció vizsgálatához, az elemzés mégis elvezetett pár érdekes következtetéshez a hidegháborús nukleáris stratégiák aktuális diskurzusát illetően is. A disszertáció megmutatta, hogy a hidegháborús nukleáris gondolkodásnak számos különböző aspektusa van, és szemben azzal, ahogy azt a média és az akadémia leszerelés-párti tagjai gyakran sugallják, nem minden eleme idejétmúlt és ésszerűtlen a jelenlegi biztonsági környezetben. A rugalmas reagálás koncepciója például még napjainkban is logikus, habár a figyelem eltolódott a nukleáris fegyverekre alapozott opciók széleskörű választékától egy szűkebb fókuszra a nukleáris fegyvereken, és helyette a támadási opciók kiszélesített spektrumára a hagyományos fegyverek között. Vagy egy másik ilyen példa a szövetséges országoknak nyújtott pozitív biztonsági garancia. Ezek a biztosítékok még mindig fontos összekötő kapcsok az Egyesült Államok és legközelebbi partnerei között, és sokak szerint ezek a garanciák számos országot visszatartanak attól, hogy saját nukleáris fegyverprogramot indítson. Emellett, ezeknek a hidegháborús elemeknek a külön-külön való vizsgálata azt is felfedte, hogy számos stratégiát teljesen eltérő célokkal vezettek be, mint amelyeket a jelenlegi biztonsági környezetben szolgálnak. Ennek köszönhetően a „hidegháborús nukleáris gondolkodás,” mint koncepció még lehet, hogy jelen van a nukleáris politika számos szintjén, de a mögöttes gondolkodás már nem feltétlen hidegháborús.

A disszertáció kutatási kérdéseit tekintve, a szerzőnek az volt a célja, hogy megmutassa, hogy Obama elnök prágai beszéde miként hatott az amerikai nukleáris politikára, és milyen konkrét változásokat eredményezett a nukleáris stratégiában. A fő cél az volt, hogy objektíven eldöntse történelmi perspektívából, hogy az Obama-adminisztráció valóban maga mögött hagyta-e a hidegháború hagyatékait. A fő sejtés szerint a deklaratív politika szintjén mindezt sikerült megvalósítani, a műveleti szinten azonban még mindig számos hidegháborús stratégia jelen van, amely meghatározza a haderő struktúrában szükséges fegyverrendszerek minimum mennyiségét, és megakadályozza a további komoly leszerelési törekvéseket. Az Obama-adminisztráció komparatív elemzése mindig kettős volt: egyrészt a dolgozat bemutatta, hogy az elnök nukleáris politikája miként volt eltérő a

korábbi poszt-hidegháborús adminisztrációkhoz képest, másrészt pedig azt is megmutatta, hogy ez a politika miként tért el a hidegháborús gyakorlattól.

3.1 Deklaratív politika

Az Obama-adminisztráció deklaratív politikájának elemzése rávilágított, hogy a 2010-es Nukleáris Képességek Felülvizsgálatára vonatkozó stratégiai dokumentum (NPR) valóban számottevően eltért a Clinton- és Bush-adminisztrációk nukleáris stratégiájától. A 2007-2008-as elnöki kampányra, és a 2009-es prágai beszédre építve, az Obama NPR öt területen jelentett komoly változást a korábbi két dokumentumhoz képest. Először is a 2010-es NPR kerete bővebb volt, és a fegyverzetellenőrzésre fektetett hagyományos fókusz mellett beemelte a nukleáris biztonság kérdését is a nukleáris politika prioritásai közé. Másodsor, az adminisztráció számottevő retorikai változást vezetett be az atomfegyverek szerepét illetően: először fordult elő, hogy a teljes nukleáris leszerelés célját megjelenítették egy hivatalos stratégiai dokumentumban; az adminisztráció ígéretet tett rá, hogy nem fog új atomfegyvereket fejleszteni, és nem fog a meglévő arzenálnak új katonai szerepet adni; elkötelezte magát, hogy ratifikálja az Átfogó Atomcsend Szerződést (CTBT); és megtette az első lépéseket annak irányába, hogy az amerikai nukleáris arzenál kizárólagos szerepe az atomfegyverek használatának elrettentése legyen. A harmadik terület az Oroszország és Kína irányában alkalmazott retorika volt, amely nagy hangsúlyt fektetett az együttműködésre, és a stratégiai stabilitás fenntartására. Kínát sosem kezelték Oroszországgal egy csoportban – a korábbi NPR dokumentumok Pekinget általában a lator államok csoportjába sorolták. Ezzel párhuzamosan a potenciális ellenfelekkel szemben alkalmazott retorika is sokat változott. Az Egyesült Államok újrafogalmazta és kiterjesztette a negatív biztonsági garanciáját, és az egyetlen kritérium az Atomsorompó-szerződésben (NPT) való tagság, és az NPT rendelkezéseinek betartása lett. Ez azt jelentette, hogy mindössze pár olyan nukleáris fegyverekkel nem rendelkező állam maradt, melyeknek továbbra is tartaniuk kellett egy nukleáris támadástól az Egyesült Államok részéről. De még ezen országok számára is adott az Egyesült Államok egy kiutat, és a negatív biztonsági garancia megfogalmazása arra volt hivatott, hogy kijelölje nekik a „helyes utat.” (Ebben a tekintetben ugyanakkor az Egyesült Államok fenntartotta a jogot, hogy unilaterálisan értékelje, hogy mely államok tartják be az NPT rendelkezéseit, és

melyek nem; továbbá a jól csengő retorika ellenére az NPR nem hozott jobbra semmi változást a stratégiai tervezés szintjén – az új garancia nem zárt ki egyetlen olyan államot sem, melyet a korábbi és aktuális haditervek célkeresztbe vettek.) Az ötödik nagy különbség az Egyesült Államok és szövetségesei közötti kapcsolat volt. Az NPR fogadtatása általában véve pozitív volt, mert a szövetségesek többsége azt olvasott bele a dokumentumba, amit akart. Az Egyesült Államok továbbá nagyobb figyelmet szentelt a szövetségesek érdekeire, bevonta őket a stratégia készítésének folyamatába, és megerősítette, hogy továbbra is elkötelezetten támogatja a fennálló pozitív biztonsági garanciák megőrzését.

Mindezen eredmények ellenére, az Egyesült Államoknak nem sikerült tisztázni pár kettősséget. Nem tisztázott, hogy a szövetségeseknek milyen szerep jut a konvencionális képességekre fordítandó nagyobb hangsúly kiépítésében a regionális kihívásokban; nem tisztázott a preempció és prevenció szerepe a jelenlegi nukleáris stratégiában; továbbá nem tudni, hogy mi a biológiai fegyverek által jelentett fenyegetettség és a nukleáris stratégia közötti összefüggés. Az új stratégia kritikusai továbbá megkérdőjelezték, hogy az Egyesült Államok miért hezitált egy olyan deklarációt tenni, hogy az atomfegyverek kizárólagos szerepe a mások általi használat elrettentése; a negatív biztonsági garancia miért nem volt univerzális; miért tartotta fenn Washington a jogot a biztonsági garancia felülvizsgálatára, ha a biológiai fegyverek által jelentett fenyegetés megnőne; miért nem deklaráta az adminisztráció, hogy elsőként nem fog soha atomfegyvereket alkalmazni; és a szépen hangzó retorika ellenére az új stratégiának miért nincs semmi hatása az atomfegyverek műveleti szintjére. A szerző arra a következtetésre jutott, hogy alapvetően két oka volt annak, hogy Obama elnök miért nem ment tovább és miért nem realizált egy még drasztikusabb nukleáris stratégiai irányváltást. Az első ok a szövetségesek megnyugtatása és biztonságuk garantálása volt. Ez magyarázza például, hogy miért hezitált a Fehér Ház kijelenteni, hogy az amerikai nukleáris arzenál egyetlen feladata a nukleáris fegyverek alkalmazásának elrettentése; és a negatív biztonsági garancia szövegezése is ezért hagyott egy kiskaput az atomfegyverekkel nem rendelkező lator államok nukleáris fenyegetésére. A második ok az adminisztráció kétpárti konszenzusra való törekvése volt, mely megmagyarázza a legtöbb óvatos összekapcsolást: a teljes nukleáris leszerelés céljának kitűzése, de amíg atomfegyverek vannak az Egyesült Államok fenn fog tartani egy biztonságos és megbízható nukleáris arzenált; annak a beismerése, hogy az Egyesült

Államoknak több atomfegyvere van, mint amire szüksége van, de a leszerelés unilaterális útjának elutasítása; és végül annak kijelentése, hogy Washington további leszerelési lépéseket kíván tenni, de a nukleáris triádot fenn akarja tartani, és az Európában állomásoztatott taktikai nukleáris fegyverek kivonása feletti döntést átadja a NATO-nak.

Az adminisztráció eredményeinek vizsgálata a hidegháborús keretbe helyezve megmutatta, hogy a biztonsági környezet számottevően változott, míg egy amerikai-orosz nukleáris összecsapás esélyei drámaian lecsökkentek, addig Washington napjainkban sokkal több potenciális ellenféllel néz szembe, és a nukleáris proliferáció és nukleáris terrorizmus megakadályozása lett az elsőszámú biztonsági kihívás. Mint azt már korábban is említette a disszertáció, a szövetségesek pozitív biztonsági garanciákkal történő biztosításában nem történt változás, akárcsak a rugalmas reagálás doktrínájának fenntartásában. Az Obama-adminisztráció ugyanakkor csökkentette a preempció jelentőségét a retorikájában; csökkentette az atomfegyverek szerepét; megtette az első lépéseket annak irányába, hogy az atomfegyverek kizárólagos célja a nukleáris fegyverek alkalmazásának elrettentése legyen (aminek megvalósulása egy implicit kijelentés lenne arra vonatkozóan is, hogy az Egyesült Államok nem fog elsőként atomfegyvereket alkalmazni); és az adminisztráció egy minden korábbinál átfogóbb negatív biztonsági garanciát deklarált. Emellett az Egyesült Államok bejelentette, hogy az atomfegyverek legfőbb (nem kizárólagos) feladata a nukleáris fegyverek alkalmazásának elrettentése, és az atomfegyverek alkalmazására csakis extrém körülmények között kerülhet sor. Ahhoz képest, hogy a hidegháborúban az atomfegyvereknek meghatározó mindennapi szerepe volt, ezek a változások egyértelműen mutatják, hogy a disszertáció első hipotézise, miszerint *„a deklaratív politika szintjén az Obama-adminisztráció csökkentette a hidegháborús nukleáris gondolkodás jelentőségét”* igaznak bizonyult.

3.2 Haderő struktúra

A nukleáris fegyverek számát illetően a hidegháború vége komoly változásokat hozott. Mindkét Bush-adminisztráció felére csökkentette az amerikai nukleáris arzenált. Emellett a George W. H. Bush adminisztráció az Elnöki Nukleáris Kezdeményezésekben (PNI) drámaian átformálta a haderő struktúráját, moratóriumot hirdetett a nukleáris kísérleti

robbantásokra, és tető alá hozta a START I és START II megállapodásokat. A Clinton-adminisztráció bevezette az állandó tartalék arzenált, meghirdette az Arzenál Fenntartásáért Felelős Programot (*Stockpile Stewardship Program – SSP*), illetve elkötelezett híve volt a CTBT tárgyalásoknak és a CTBT ratifikációjának. A George W. Bush adminisztráció folytatta elődei erőfeszítéseit és tető alá hozta a stratégiai atomfegyverek további korlátozását célzó SORT megállapodást (*Strategic Offensive Reductions Treaty*), illetve számos újítást vezetett be a haderő struktúrában – ilyen kezdeményezés volt például a válasz-csapásmérő haderő, a képesség-alapú megközelítés, vagy az „új triád” ötlete.

A két Bush-adminisztrációval szemben az Obama-adminisztráció mindössze mérsékelt csökkentéseket realizált az amerikai nukleáris haderőben. 2009 és 2014 között az Egyesült Államok katonai arzenálja csak 309 atomfegyverrel csökkent. (U.S. Department of State [2014]) Az adminisztráció ugyanakkor megkötötte az Új START-szerződést Moszkvával, mely a START I óta az első olyan bilaterális fegyverzetkorlátozási megállapodás volt, melynek volt verifikációs mechanizmusa és életbe is lépett (a START II ugyanis sosem lépett életbe, a SORT-nak pedig nem volt verifikációs mechanizmusa). Habár a megállapodás nem jelentett komoly eredményt a számok terén (a szerződés speciális számítási szabályainak köszönhetően a megengedett nukleáris arzenál bőven a Bush-féle SORT-szerződés keretei között volt), az Új START mégis visszaterelte az amerikai-orosz leszerelési párbeszédet a helyes vágányra – átláthatóságot eredményezett, biztosítékokat teremtett Washington és Moszkva között a másik fél stratégiai nukleáris képességeit illetően, és visszahozta a komoly verifikációs mechanizmusokat a két ország közötti leszerelési folyamatba. Az Új START-szerződés mellett az adminisztráció két nagyon fontos strukturális változást vezetett be az amerikai nukleáris arzenálban. Obama elnöksége alatt az ICBM-ek rekonfigurálását befejezték, és az összes MIRV-et eltávolították, melynek eredményeképpen minden ICBM-hez egyetlen robbanófej lett hozzárendelve; illetve a nukleáris fegyverekkel felszerelt Tomahawk rakéták kivonásával egy 25 éves folyamat zárult le, aminek eredményeképpen a haditengerészet teljesen kiszállt a taktikai atomfegyverek üzletéből. A jövőre nézve, az Obama-adminisztráció lándzsát tört a további nukleáris csökkentések mellett, mely nem csak a hadrendbe állított stratégiai atomfegyverekre fog fókuszálni, hanem a tartalék és taktikai nukleáris arzenálokra is.

Összességében az Obama-adminisztráció haderő struktúrája több folytonosságot mutatott a korábbi adminisztrációkkal, mind a számok, mind a fegyverek összetétele tekintetében (az Új START-szerződés mérsékelt csökkentései mellett, mely egy stratégiai döntésnek köszönhetően a Bush-adminisztráció Elnöki Alkalmazási Útmutóján alapult; az Obama-adminisztráció azt is kijelentette, hogy a nukleáris triád mindhárom lábát fenn kívánja tartani). Viszont szemben a Bush-adminisztrációval, Obama elnök a nukleáris csökkentések terén az unilateralizmus helyett a bilaterális szerződéses kereteket preferálja, és megerősítette elkötelezettségét a CTBT ratifikációjára is. Az Obama-adminisztráció haderő struktúrájának legfőbb mozgatórugói: a stratégiai stabilitás fenntartása Oroszországgal és Kínával; a potenciális regionális ellenfelek elrettentésének erősítése; a szövetségesek biztonságának további garantálása; az Arzenál Fenntartásáért Felelős Program folytatása és fejlesztése; és végül az orosz nukleáris arzenál fejlődésének irányai, hiszen Moszkva továbbra is az egyetlen kihívója az Egyesült Államoknak, pusztán az atomfegyverek számát tekintve.

Az imént említett stratégiai elemek mellett a költségvetési nehézségek egyre erősebb tényezővé válnak a nukleáris arzenál jövőjét illetően. Az Egyesült Államok egy „hatalmas lavinával” néz szembe, ahol a nukleáris robbanófejek, a hordozó eszközök és a nukleáris fegyvereket támogató infrastruktúra egyszerre szorul jelentős beruházásokra, hogy a kiöregedő rendszereket modernizálják, kifejlesszék az atomfegyverek következő generációját, és megépítsék az ehhez szükséges infrastruktúrát. Az egyetlen probléma az, hogy az Egyesült Államoknak nincs meg a pénze ahhoz, hogy mindezt megtegye. Az amerikai költségvetési korlátozások (*sequestration*), és a csökkenő védelmi kiadások tükrében a nukleáris modernizációs programoknak bizonyos elemeit komolyan veszélyeztetik a nehéz pénzügyi körülmények. A „3+2” robbanófej modernizációs programot például már öt évvel elhalasztották (ami konkrét kihatással van a tartalék arzenál mennyiségére nézve), és két kulcsintézet is megszenvedte a költségvetési megszorításokat: a kémiai és metallurgiai eljárásokkal foglalkozó nukleáris létesítmény (*Chemistry and Metallurgy Research Replacement Nuclear Facility*) építését lényegében visszamondták, és az uránfeldolgozó üzem (*Uranium Processing Facility*) is alacsonyabb költségvetésen fut, mint amit az adminisztráció előirányzott. Ennek köszönhetően, ha az elsőként tervezett modernizációs programok túllépnek az előre tervezett kereteken és az adminisztráció tovább csökkenti a védelmi kiadásokat, akkor ezeknek a robusztus

nukleáris fejlesztéseknek bizonyos elemei valószínűleg áldozatul fognak esni a nehéz anyagi körülményeknek, aminek direkt hatása lesz a haderő struktúra hosszú távú alakulására.

A hidegháborús nukleáris gondolkodás koncepciója kapcsán szigorúan véve az egyetlen folytonosság a nukleáris triád fenntartása (legalábbis amíg az Új START-szerződés hatályban van). Ezzel szemben az atomfegyverek számában és diverzitásában rendkívül komoly csökkentések történtek, habár a jelenlegi nukleáris arzenált a szerző még mindig túl magasnak ítélte, arra alapozva, hogy az Egyesült Államok és Oroszország együttesen a világ összes atomfegyverének 95%-át birtokolja. A nukleáris fegyverek típusainak számában szintén megmaradt a diverzitás, hiszen jelenleg is minimum két robbanófej-típus van minden hordozóeszköz kategóriához. Eközben a nukleáris kísérleti robbantásokat felfüggesztette az Egyesült Államok, és áthelyezte a hangsúlyt az Arzenál Fenntartásáért Felelős Programra, illetve egy állandó tartalékpolitikát vezetett be az 1990-es évek elején, hogy felkészüljön az előre nem látott geopolitikai változásokra a nemzetközi biztonsági környezetben, és hogy csökkentse a fegyvertípusok esetleges technikai meghibásodásából adódó potenciális veszélyeket. A hidegháborús nukleáris gondolkodás utolsó eleme a nukleáris fegyverek szövetséges államok területén való állomásoztatása volt. E tekintetben az Obama-adminisztráció megerősítette a korábbi gyakorlatot, habár a hidegháború vége óta ezeknek az előretolt fegyvereknek a száma is drámaian lecsökkent, és majdnem mindenhol kivonták őket, azt az öt NATO tagállamot kivéve, melynek területén még mindig ott van 180-200 amerikai taktikai nukleáris fegyver.

Ezek közül jó néhány elem esetében komoly változások történtek a mögöttes stratégiai megfontolások tekintetében is. Az atomfegyverek magas száma például már nem kizárólag Moszkva ellen irányul – az Egyesült Államok új stratégiája is elismeri, hogy egy amerikai-orosz nukleáris konfrontáció esélye szinte teljesen eltűnt, és napjainkban az amerikai nukleáris arzenál számos egyéb célt szolgál. Amellett, hogy fenntartsák a stratégiai stabilitást Moszkvával és Pekinggel, az atomfegyvereknek teljesen új feladatuk akadt: a tömegpusztító fegyverekkel rendelkező lator államok elrettentése regionális konfliktusokban. A hordozó eszközök kapcsán a triád hagyományos szerepe a túlélés és biztos második csapásmérő képesség garantálása az atom-tengeralattjárók által, az

azonnali csapásmérő képesség az ICBM-ek által, és a rugalmasság a stratégiai bombázók által. Ez a három láb az elnököt számos különböző csapásmérő opcióval látta el, amely a stratégiai tervezők szerint az ellenfelek elrettentésének és a szövetségesek biztosításának leghatékonyabb módja volt. Ezek a hordozó eszközök a stratégiai stabilitás szolgálatában álltak azáltal, hogy csökkentették a meglepetésszerű első csapás valószínűségét (hiszen egyetlen ellenfél sem hihette 100%-os biztonsággal, hogy képes minden amerikai atomfegyvert elpusztítani egy elsőprő első csapásban), és emellett a triád az esetleges technikai meghibásodásokból adódó kockázatokat is csökkentették, egymásnak tartalékkul szolgálva a hordozó eszközök platformjai között. Ezek az érvek továbbra is jelen vannak a diskurzusban, de új elemként bejött melléjük a triád fenntartásának politikai aspektusa, amely egyre hangsúlyosabban jelenik meg a vitában. Ahogy Morton Halperin rávilágított, ha az elnök elkötelezi magát a triád mindhárom lábának fenntartása mellett, az megnyugtathatja a különböző haderőnemeket, és nagyobb esély van rá, hogy mindegyikük támogassa az atomfegyverek össz mennyiségében kitűzött csökkentéseket.

Hasonlóképpen, az atomfegyverek diverzitása és az atomfegyverek szövetséges államok területén való állomásoztatása is más okok miatt van jelen napjainkban. A hidegháború alatt a nukleáris fegyverek között azért volt annyi különböző típusú fegyverrendszer, mert egy aktív infrastruktúra állt mögötte, és ez legfőképpen az állandó technológiai fejlesztéseket tükrözte, mely folyamatosan újabb és fejlettebb arzenállal látta el az amerikai hadsereget. Ezzel szemben a diverzitás fenntartása napjainkban elsősorban technológiai célokat szolgál. Mivel az Egyesült Államok moratóriumot hirdetett a nukleáris kísérleti robbantásokra, és átállt az Arzenál Fenntartásáért Felelős Programra, illetve az atomfegyverek Élethosszának Meghosszabbításáért Felelős Programra (*Life Extension Program – LEP*), rendkívül fontossá vált, hogy a hadrendbe állított fegyvereknek legyenek tartalékai az arzenálban. Éppen ezért a diverzifikált haderő struktúra, ahol minden hordozó eszközre több robbanófej típus is felszerelhető egyre fontosabbá válik a technológiai problémák kiküszöbölésére, és az arzenál hitelének fenntartására.

Az utolsó elemet tekintve, a taktikai atomfegyverek szövetséges államoknál való állomásoztatása klasszikusan négy célt szolgált a hidegháborúban: a szövetségesek védelmének biztosítását; az ellenfelek elrettentését; jelzést arra vonatkozóan, hogy, az

Egyesült Államok folyamatosan készül egy nukleáris háború megvívására, ami erősíti fenyegetéseinek hitelét; illetve tehermegosztást a szövetséges államok védelmében. Ebből a listából a legfontosabb a Varsói Szerződés államainak elrettentése volt a NATO megtámadásától, és abban az esetben, ha ez az elrettentés mégsem működne, akkor ezek a fegyverek egy harctéri nukleáris háború megvívását szolgálták az európai hadszíntéren. Ma ugyanakkor a fókusz lényegesen eltolódott a szövetségesek biztosításának irányába (különösen az új NATO tagok vonatkozásában), akik a jelek szerint még mindig komoly politikai értéket tulajdonítanak ezeknek a nukleáris képességeknek.

Összességében, ezek a figyelem eltolódások megmutatták, hogy a hidegháborús nukleáris gondolkodás, mint koncepció még lehet, hogy mindig jelen van, de az egyes stratégiai elemek mögött meghúzódó okok már nem feltétlen ugyanazok, mint a hidegháborúban, vagy legalábbis nem ugyanazzal a súllyal esnek latba.

3.3 Műveleti szint

Az atomfegyverek műveleti szintjén Obama elnök a Clinton- és a két Bush-adminisztrációtól rugalmas és adaptív tervezési képességeket örökölt, ami egyrészt számottevően lecsökkentette a haditervek és támadási opciók elkészítéséhez, illetve módosításához szükséges időt, másrészt pedig ezek a képességek azt is garantálták, hogy az Egyesült Államok képessé vált sokkal többféle kihívás kezelésére, sokkal kevesebb atomfegyverrel. Ez utóbbi képesség különösen fontos volt, hiszen a poszt-hidegháborús rendszerben a célkategóriák és potenciális ellenfelek száma, melyekkel szemben az Egyesült Államok atomfegyverek alkalmazását tervezte lényegesen kiterjedt. Ez a hangsúlyváltás azt jelentette, hogy Oroszország nem volt többé az elsőszámú nukleáris fenyegetés, és a támadási tervek fókuszát áthelyezték a regionális konfliktusokra, kiemelt hangsúllyal a tömegpusztító fegyverekkel rendelkező államokon, és Kínán. Habár a Clinton- és a két Bush-adminisztráció retorikája egyértelműen poszt-hidegháborús jelleget öltött, a műveleti szint nemhogy nem csökkentette az atomfegyverek szerepét, hanem éppen kibővítette azt. Az amerikai atomfegyvereket új (elsősorban regionális) feladatokkal látták el, új potenciális ellenfelekkel szemben, ahol a George W. Bush adminisztráció idején explicit műveleti politikává vált az atomfegyverek preemptív alkalmazása. Ezeknek

a kihívásoknak a kezelésére új haditervet dolgoztak ki (CONPLAN 8022), amely minden jel szerint csökkentette az atomfegyverek használatának korlátait, megnövelte a stratégiai atomfegyverek szerepét a harctéri alkalmazásban, és jelentősen összemosta a határvonalat a nukleáris és hagyományos fegyverek között. Ez úgy tűnt, hogy egyrészt megnövelte az atomfegyverek alkalmazásának esélyeit, másrészt pedig komoly kétségeket támasztott az atomfegyverek és hagyományos fegyverek bevetése közötti eltérő parancsnoki lánc, illetve az Egyesült Államok ellenfeleinek és szövetségeseinek reakcióit illetően. Moszkva és Peking számos alkalommal kifejezte aggodalmát ezzel a Globális Csapásmérő (*Global Strike*) misszióval szemben, és kibúvóként használták saját nukleáris programjaik fejlesztésének megindokolásához. Habár a Globális Csapásmérő misszió műveleti tervét viszonylag hamar visszamondták és a programot is törölték, szakértők úgy hiszik, hogy annak egyes komponensei átvándoroltak a hagyományos nukleáris haditervekbe.

Az Obama-adminisztráció alatt az amerikai nukleáris haditerveknek két nagyobb felülvizsgálata volt: az elsőt valószínűleg a nukleáris fegyverekkel ellátott Tomahawk rakéták 2010-es kivonása és orosz részről 80 ICBM rakéta „nyugdíjazása” tette szükségessé; míg a második minden bizonnyal napjainkban is zajlik, az elnök 2013. júniusi Elnöki Alkalmazási Útmutatójának következményeképpen. A potenciális ellenfeleket tekintve Irak és Líbia kiesett a listáról a Bush-adminisztráció óta, Obama elnök ugyanakkor a jelek szerint egy új kategóriát adott hozzá: a 2001. szeptember 11-ei terrortámadásokhoz hasonló terrorista csoport, mely tömegpusztító fegyvereket alkalmaz az Egyesült Államokkal vagy annak szövetségeseivel szemben. Ezek mellett a változások mellett Oroszország, Kína, Észak-Korea, Irán és Szíria valószínűleg rajta maradt a listán, ami összesen hat ellenfelet ad ki – melynek a fele nem rendelkezik nukleáris fegyverekkel. Oroszország esetében a célpontok számát 1000-re becslik, és az elsődleges hangsúly az orosz nukleáris képességeken van, míg Kína esetében a célpontok számát 500-ra teszik, és itt hangsúlyosabban szerepelnek olyan puhább célpontok, mint a hadviselést támogató infrastruktúra létesítményei. A támadási opciók méretüket tekintve az atomfegyverek nagyon korlátozott regionális alkalmazásától kezdve egészen a többszáz atomfegyver alkalmazását magába foglaló tervekig terjednek. A célpontok nagyjából a hidegháborúval megegyező logikát tükröznek: a hagyományos fókusz megmaradt a nukleáris képességeken, a politikai vezetés és a katonai parancsnoki lánc elemein, illetve a hadviselést támogató és háború indítást segítő infrastruktúrán, de ezek mellett megjelent új

elemként a tömegpusztító fegyverek gyártását segítő infrastruktúra is, ami a Szovjetunió széthullását követően egyre nagyobb hangsúlyt kapott.

Az Obama-adminisztráció műveleti politikájának kulcsdokumentuma a 2013-as Elnöki Alkalmazási Útmutató (avagy a 24-es elnöki politikai rendelet: PPD-24), melynek elkészítésére csak a 2010-es NPR kihirdetését és az Új START-szerződés tárgyalásainak lezárulását követően került sor. A hidegháború vége óta ez volt a harmadik nagyszabású felülvizsgálat az Egyesült Államok műveleti politikájában, és az első a Bush-adminisztráció 2002-es felülvizsgálata óta. Az első nagy probléma a dokumentummal kapcsolatban (legalábbis azzal a kilencoldalas összefoglalóval, amit a Védelmi Minisztérium készített a Kongresszus számára, és ami mindenki számára elérhetővé vált), hogy nem adott semmiféle útmutatást arra nézve, hogy a stratégiai tervezők milyen ellenfelekkel szemben dolgozzanak ki műveleti terveket, mik legyenek a fő célpont kategóriák, és ezekkel szemben milyen csapásmérő opciókat preferál az elnök – a dokumentum lényegében megismételte a 2010-es NPR legfőbb rendelkezéseit, és kifejtette, hogy az adminisztráció miként kívánja gyakorlatba ültetni annak politikai céljait (a dokumentumnak ugyanakkor elsősorban nem ez lett volna a célja). Az útmutató legkézzelfoghatóbb eredménye az adminisztráció elköteleződése volt a további nukleáris csökkentések mellett, a felülvizsgálat eredményeképpen ugyanis arra jutott a Fehér Ház és a Védelmi Minisztérium, hogy az Egyesült Államok céljait biztonságosan fent lehet tartani a hadrendbe állított stratégiai atomfegyverek számának egyharmados csökkentése mellett is. A dokumentum tartalmazott továbbá pár új korlátot az atomfegyverek alkalmazásával szemben. De ezeken túl az útmutató nem tartalmazott gyakorlatilag semmilyen nagy újítást, és úgy tűnt, hogy csak félmegoldásokat vázolt fel: a dokumentum szövegezése több helyen azt sugallta, hogy komoly vita zajlott igazán progresszív politikák bevezetéséről, de a következő mondatban mindig ott volt valami féle visszahúzás. Obama elnök például elkötelezte magát az atomfegyverek szerepének csökkentése mellett, de útmutatója megintcsak elmulasztott egy alkalmat annak deklarálására, hogy az atomfegyverek csak elrettentési célokat szolgálnak, ami azt sejtette, hogy az atomfegyverek még mindig játszottak valamiféle szerepet olyan konfliktusokban, ahol az Egyesült Államok hagyományos, vegyi, vagy biológiai csapásokra válaszul nukleáris fegyverek alkalmazását preferálná. Habár az útmutató kijelentette, hogy az elnök utasította a Védelmi Minisztériumot, hogy fektessen nagyobb hangsúlyt a nem-nukleáris

csapásmérő képességekre, de ugyanakkor azt is kiemelte, hogy ezek a képességek nem helyettesíthetik az atomfegyvereket. Egy másik példa a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések kérdése – a Fehér Ház elrendelte, hogy a Védelmi Minisztérium csökkentse ennek a politikának a szerepét a stratégiai tervezésben, ugyanakkor tartsa fent a képességet annak végrehajtására. Míg a nukleáris fegyverek készülségi szintjének csökkentése egyik sarokköve volt a 2007-2008-as kampánystratégiának, ez a prioritás hirtelen teljesen eltűnt a napirendről, és a 2010-es NPR, illetve a 2013-as Elnöki Alkalmazási Útmutató is azt állította, hogy az atomfegyverek készülségi szintje teljesen megfelelő a jelenlegi szinten. Az útmutató emellett lándzsát tört az ellenerő célmeghatározási stratégia mellett, és kijelentette, hogy az Egyesült Államok nem fogja az ellenérték, vagy minimum elrettentés stratégiáit követni. Ez ugyanakkor éppen szembemegy Obama elnök retorikájával, hiszen ahogy maga a Stratégiai Parancsnokság fogalmazott, az ellenerő stratégia „*preemptív, vagy offenzívan reaktív*,” ráadásul a haderő struktúrára nézve is komoly követelményei vannak.

Ezeknek a politikáknak a megvizsgálása a hidegháborús keretek mentén azt mutatta, hogy a hidegháború valamennyi műveleti eleme változott némiképp, de mindössze a nukleáris fegyverek alkalmazása feletti döntési jogkör alacsonyabb szintekre való ledelegálása, és a hosszú, globális hadviselésre való készülés az a két elem, melyek maradéktalanul eltűntek a hidegháborús hagyatékokból. Ezek mellett szintén komoly változást jelentett, hogy a műveleti tervek feletti polgári ellenőrzés kereti megszülettek az 1980-as évek közepén, és mindez sokat javult a stratégiai tervezésben részt vevő intézmények közötti szorosabb együttműködésnek hála. Az imént említett változások ellenére, a hidegháborús nukleáris gondolkodás összes többi elemét némiképp átformálták, vagy korlátozták, de ezek még mindig meghatározzák az Egyesült Államok nukleáris politikájának műveleti szintjét. Az első ilyen elem a nukleáris fegyverek készülségi szintje volt. Ebben a tekintetben komoly előrelépést jelentett, hogy a stratégiai bombázók és több ezer taktikai nukleáris fegyver mindennapi készülségi szintjét teljesen megszüntették, de az Egyesült Államoknak még mindig van 800 SLBM és ICBM rakétákra szerelt atomfegyvere, melyek a legmagasabb készülségi szinten vannak, és akár tizenöt percen belül bevethetőek. Ehhez az elemhez szorosan kapcsolódnak az olyan azonnali csapásmérő műveleti politikák, mint a preempció, a jelzés esetén történő kilövések, és a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések. Habár ezeknek a jelentősége nagymértékben lecsökkent, a képesség még

mindig megvan mindhárom politika végrehajtására. Ugyan a jelenlegi útmutató nem tárgyalja a preempció, vagy a jelzés esetén történő kilövések kérdését, de ha megvan a képesség a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések végrehajtására, akkor a többi két politika is végrehajtható (a stratégiai tervezés figyelme ugyanakkor valószínűleg számottevően kisebb rajtuk – a jelzés esetén történő kilövések kapcsán például Jimmy Carter 1980-as PD-59-es útmutatója a jelenlegi útmutatóhoz hasonló megfogalmazást használt: az elnök utasította a Védelmi Minisztériumot, hogy csökkentse a jelzés esetén történő kilövésekre való stratégiai tervezést, de tartsa fenn a képességet annak végrehajtására). Az Egyesült Államok célmeghatározási stratégiáját illetően az ellenerő maradt a domináns stratégia, habár ez ellenfelként eltérő hangsúlyokat mutat: a kínai célpontok között például nagyjából egyenlő arányban vannak kemény katonai célpontok és puhább infrastrukturális létesítmények, míg Oroszország és a látor államok esetében túlnyomórészt kemény katonai célpontok dominálnak. A célmeghatározási kritériumok kapcsán szintén volt pár változás a hidegháború óta. Ezeknek a kritériumoknak a többsége még mindig igen konzervatív, de az elvárás, hogy milyen mértékű kárt kell okozni egy célpontban ahhoz, hogy azt katonai szempontból megsemmisítettnek tekintsék némiképp csökkent, és számottevően kevesebb a felesleges biztosíték, illetve redundancia a stratégiai tervezésben. A támadási opciók közül a masszív opciók eltűntek, és jelenleg négy támadási lehetőség van: végszükségben alkalmazandó válaszadási opciók, szelektív támadási opciók, alap támadási opciók, és adaptív támadási opciók. Habár az Egyesült Államoknak még ma is vannak előre eltervezett nagyméretű támadási opciói, a hangsúly valószínűleg a sokkal korlátozottabb opciókon van, melyeket elsősorban regionális konfliktusokban alkalmazna az Egyesült Államok. Ezzel párhuzamosan pedig a hagyományos és nukleáris fegyverek integrációja egyre erősebb. A hidegháború vége óta a nukleáris haditerveket átstrukturálták, SIOP helyett OPLAN (*Operations Plan* – műveleti terv) lett a nevük, és az adaptív tervezési képességeknek köszönhetően ezeket valós időben lehet módosítani, és új támadási opciók nagyon gyorsan hozzáadhatóak az előre kidolgozott tervekhez. A nukleáris robbanás másodlagos hatásainak tekintetében szintén volt pár fejlemény: az új műveleti tervek egyre hangsúlyosabban számolnak ezekkel a hatásokkal is stratégiai kalkulációikban, ami azt jelenti, hogy a haditervek előkészítését segítő modellek már figyelembe veszik az elektromagnetikus impulzusokat, a radioaktív sugárzás terjedését, a radioaktív csapadékot, és valószínűleg még nagyobb hangsúllyal a

robbanást követő tüzeket. Emellett, megjelent a stratégiai tervezésben a bizonyos célpont kategóriák visszatartása, éppen ezeken a potenciális pusztító hatásokon alapulva. Ezekhez a szempontokhoz szorosan kötődik, hogy Obama elnök a 2013-as útmutatójában kiemelte a stratégiai tervezőknek, hogy a humanitárius szempontokat szem előtt kell tartani, és a tervezőknek minimalizálni kell a polgári lakosságban okozandó járulékos károkat – ez valószínűleg továbbra sem zár ki olyan stratégiaileg fontos célpontokat, mint Moszkva vagy Peking, de mégis fontos korlátot jelent a stratégiai tervezőknek.

A disszertáció második hipotézise azt állította, hogy Obama elnöknek nem sikerült megvalósítania saját ígéreteit, és a *„műveleti szinten még mindig megtalálhatóak a hidegháborús nukleáris gondolkodás kulcselemei.”* Ebben a tekintetben a disszertáció megmutatta, hogy a legfontosabb hidegháborús elemek, melyek még ma is jelen vannak és irányítják a stratégiai tervezők munkáját: az ellenérték és minimális elrettentés doktrínáinak elutasítása, és az ellenerő megerősítése; a triád és egy számottevő tartalékerő fenntartása; az atomfegyverek további szerepe nukleáris fegyverekkel nem rendelkező államokkal szemben; a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések képességének fenntartása; és az atomfegyverek még mindig magas készségi szintje. Ezeknek az elemeknek a fenntartása komoly nyomást gyakorol a haderő struktúrára, és a jelek szerint negatívan hat a további nukleáris leszerelés előmenetelére.

A deklaratív politikával ellentétben, ahol főként politikai okok (kétpárti konszenzus keresése és a szövetségesek biztosítása) játszottak kulcsszerepet abban, hogy az Obama-adminisztráció nem döntött még progresszívebb nukleáris stratégia mellett, a műveleti szint esetében elsősorban inkább parókiális és stratégiai okok tűntek meghatározónak. A bürokratikus ellenállás és a nagyobb stratégiai megfontolások szinte minden esetben fontos szempontként jöttek elő. Az atomfegyverek készségi szintje esetén az ellenzők elsősorban azért nem támogatták a készségi szintek csökkentését, mert ez szerintük sértette volna a stabilitást egy-egy komolyabb krízishelyzetben, ahol a gyors készségbe helyezés akár véletlenszerű kilövéseket eredményezhet, és egy verseny alakulhat ki a felek között, hogy mindezt kinek sikerül gyorsabban visszaállítania (akinek ugyanis hamarabb készségbe kerülnek az erői, az komparatív előnyökhöz juthat), ez pedig megnövelheti az atomfegyverek kilövésének valószínűségét. Emellett a hadsereg részéről komoly ellenállás volt minden készségi szintek csökkentésére irányuló kezdeményezéssel

szemben, azt állítva, hogy ez technológiailag nem minden esetben kivitelezhető; komoly következményekkel járna a kiképzésben is, ahol az újaknak nem feltétlen lenne meg a rutinja a készségi szint visszaállításához; demoralizáló lenne, hogy a missziójukat valójában nem veszi komolyan a politikai vezetés; és végül arra is hivatkoztak, hogy nincsenek megfelelő verifikációs mechanizmusok annak garantálására, hogy teljes bizonyossággal tudják, hogy az ellenfelek is megtették ugyanezeket a bizalomerősítő lépéseket. Ez utóbbi érvnek van némi politikai áthallása is, hiszen az adminisztráció tisztségviselői elmondták, hogy a jelenlegi kapcsolatok Moszkvával nem kedveznek semmilyen ilyen jellegű megállapodásnak, és az unilaterális lépések nem állnak az adminisztráció érdekében.

Az atomfegyverek készségi szintjéhez hasonlóan a bürokratikus ellenállás fontos szempont volt a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések kérdése kapcsán is. A stratégiai tervezők azt állították, hogy ez a képesség garantálja az ICBM arzenál túlélését, és egy krízishelyzetben fontos opciókkal látja el az elnököt, míg ennek a politikának a feladása – állításuk szerint – nem hozna semmilyen komoly hasznot az Egyesült Államoknak. Amellett érveltek, hogy a folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések képességének feladása csökkentené az elnök válaszadási opcióinak rugalmasságát, és kiszolgáltatná a teljes ICBM arzenált egy meglepetésszerű első csapásnak. Stratégiai szempontból azért nem támogatták ennek a műveleti politikának a megszüntetését, mert szerintük egyetlen ellenfélnek sem szabad magabiztosan elhinnie, hogy az amerikai nukleáris arzenál jelentős részét meg tudja semmisíteni – ez ugyanis felbuzdítana mindenkit egy első csapásra, amit egyetlen amerikai elnök sem kockáztathat meg. Mindemellett, a műveleti szint többi eleme (például a konzervatív műveleti kritériumok, vagy a kemény ellenerőre alapuló célmeghatározási stratégia Oroszországgal szemben) megköveteli, hogy az Egyesült Államok nukleáris arzenálja magas készségi szinten legyen, és ha kell, akkor képes legyen azonnali csapásmérésre. Egy ilyen ICBM arzenál továbbá tartalékerőt kínál arra az esetre, ha bármi történne az atom-tengeralattjárókkal, vagy az atom-tengeralattjárók és az elnök közötti kommunikációs vonalakkal – ebben az esetben ugyanis a készségben lévő ICBM arzenál lenne az Egyesült Államok egyetlen azonnali csapásmérő képessége. Végül pedig, ennek az azonnali csapásérő képességnek komoly elrettentő ereje van olyan államokra nézve, mint például Észak-Korea.

Mindezek a megfontolások garantálták, hogy az imént említett műveleti politikáknak az elhagyása helyett az Egyesült Államok inkább megőrizte őket, és kiegészítő lépéseket tett az ebből fakadó veszélyek csökkentésére. A készültségi szintek kapcsán megerősítette az adminisztráció, hogy továbbra is a nyílt tengerekre irányítja rakétáit, és nem tölti be előre a célkoordinátákat, hogy egy véletlenszerű kilövés nehoz komolyabb konfrontációhoz vezessen, emellett deklarálta, hogy további lépéseket tesz majd annak érdekében, hogy válsághelyzetben az elnöknek minél több ideje legyen döntést hozni, és végül kutatja a lehetőségeit annak, hogy az ICBM arzenált miként lehetne még ellenállóbbá tenni (hogy ne feltétlen legyen szükség ilyen műveleti politikákra a túlélésük garantálásához). A folyamatban lévő támadás alatt történő kilövések esetén ehhez hasonlóan megtesz mindent a Védelmi Minisztérium, hogy növelje az ICBM-ek túlélési képességeit; hogy ezek a fegyverek kevésbé legyenek csábító célpontjai egy nukleáris csapásnak; hogy erősítsék a kommunikációs vonalakat az elnök és a nukleáris erők között; és végül, hogy minél több időt adjanak a politikai vezetésnek a döntés meghozatalára.

3.4 Leszerelés és nukleáris stratégia

A disszertáció megvizsgálta ezeknek a műveleti politikáknak a haderő struktúrára gyakorolt hatását, és összegyűjtötte azokat a konkrét lépéseket, melyek megteremthetik az ideális körülményeket komolyabb leszerelési kezdeményezések megvalósításához. Ide tartoztak: annak deklarálása, hogy az atomfegyverek kizárólagos célja a nukleáris fegyverek alkalmazásának elrettentése; egy feltétel nélküli univerzális negatív biztonsági garancia bevezetése; a célmeghatározási kritériumok enyhítése, annak érdekében, hogy csökkenjen a nagy hatóerejű és robusztus nukleáris fegyverrendszerektől való függés; a támadási opciókban a rugalmassági kritériumok csökkentése, ami jelentősen csökkenthetné a nukleáris tervek és azok végrehajtásához szükséges nukleáris fegyverek számát; a kemény ellenerő célmeghatározási stratégiára való támaszkodás csökkentése, ami egyrészt szintén enyhítené a legfejlettebb és legpusztítóbb atomfegyverekre vonatkozó követelményeket, másrészt pedig jelentősen csökkentené a célkeresztben tartott létesítmények és az ehhez szükséges atomfegyverek számát; végül pedig a stratégiai tervezésben csökkenteni kellene az arra való készülést, hogy az első csapásban minden ellenséges katonai létesítményt ki kell löni, mielőtt még azokat az Egyesült Államok ellen

fordíthatnák – ez utóbbi ugyanis csökkentené az azonnali csapásmérő műveleti politikákra helyezett hangsúlyt, és csökkenteni lehetne a készültségi szinteket, ami valószínűleg komoly változásokat eredményezne a nukleáris triád összetételében.

Ezek az összefüggések igazolták a dolgozat harmadik hipotézisét, mely szerint amíg a hidegháborús műveleti politikák életben vannak, addig hatalmas a nyomás a haderő struktúráján, és az adminisztráció nem lesz képes komoly csökkentések realizálására. Ezzel szemben, az imént említett lépések mindegyike magában hordozza a lehetőséget a haderő struktúrára eső követelmények enyhítésére, és a további csökkentések elősegítésére. Habár ezeknek a műveleti politikáknak a megváltoztatása csak az első lépést jelenti a megvalósításban, ez mégis megkerülhetetlen eleme a leszerelésnek. A csökkentések jövője nagyban függ majd az amerikai-orosz, amerikai-kínai stratégiai kapcsolatokról, vagy a Kongresszus összetételétől, de ezeknek a követelményeknek az enyhítése nélkül még a legkedvezőbb politikai körülmények között sem sikerülhet drámai módon csökkenteni az Egyesült Államok nukleáris arzenálját. Ez a legfőbb oka annak, amiért a szerző szerint az Obama-adminisztráció egy hatalmas lehetőséget szalasztott el a 2013-as Elnöki Alkalmazási Útmutatóval, és ha bármely jövőbeli adminisztráció folytatni akarja Obama elnök erőfeszítéseit, és komoly haderő csökkentéseket akar realizálni, akkor sokkal hatékonyabbnak kell lennie a hidegháborús hagyatékok felszámolásában.

4. A következtetések összegzése

Összességében a disszertáció azzal járult hozzá az amerikai nukleáris stratégiáról jelenleg is zajló tudományos vitához, hogy a hidegháborús nukleáris gondolkodást egyértelműen körülhatárolta. Az Obama-adminisztrációnak ígéretei ellenére nem sikerült maradéktalanul elszakadni ettől a koncepciótól, és a hidegháborús hagyatékok még mindig relevánsak az amerikai nukleáris stratégia meghatározásában (habár néhány esetben ezek a történelmi elemek nem feltétlen negatívak, illetve nem feltétlen ugyanabból az okból vannak jelen, amiért korábban bevezették őket). Ennek a koncepciónak az azonosítása a három elemzési szinten (a deklaratív politikában, a haderő struktúrában és a műveleti szinten) módszertani keretként szolgált az Obama-adminisztráció megvizsgálásához (és akár bármely későbbi adminisztrációhoz ugyanígy alkalmazható lesz majd).

Ennek a komparatív elemzésnek a keretében a szerző arra a következtetésre jutott, hogy az Obama-adminisztráció sikeresen elmozdult a hidegháborús nukleáris gondolkodástól a deklaratív politikában, de a műveleti szinten ennek számos kulcselemét fenntartotta. Mindkét szinten voltak folytonosságok és jelentős változások a hidegháború és az Obama-korszak között, a különbséget azonban ezeknek a változásoknak a mértéke és a folytonosságért felelős indokok adták. A deklaratív politikában mindössze pár elem maradt a hidegháborúból, azok is egytől egyig átalakult formában, az atomfegyvereknek sokkal kisebb szerepet és jelentőséget biztosítva. Ebben az esetben a legfőbb oka a folytonosságnak a szövetségesek irányába tett politikai kötelezettségvállalások és az adminisztráció kétpárti konszenzusra való törekvése volt. Mindeközben a műveleti szint esetében a legfőbb indokok inkább a bürokratikus ellenállás és a nagyobb stratégiai megfontolások voltak. Pár drámai változástól eltekintve, a hidegháborús nukleáris tervezés számos kulcseleme még mindig meghatározza a stratégiai tervezők munkáját, aminek érezhető következménye van a haderő struktúrára nézve. Ebben a tekintetben a disszertáció bebizonyította, hogy amíg bizonyos (vagy akár az összes) ilyen műveleti politika nem kerül változtatásra, a drámai haderő csökkentések esélyei rendkívül alacsonyak, függetlenül attól, hogy a politikai körülmények mennyire kedvezőek.

5. Főbb hivatkozások

Elsődleges források

Brzezinski, Zbigniew [1991]: John G. Hines: Summary of Interview with Zbigniew Brzezinski at the Center for Strategic and International Studies, November 20, 1991

<http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/nukevault/ebb285/vol%20ii%20Brzezinski.pdf>

Letöltés ideje: 2014.02.28.

Brzezinski, Zbigniew [1977]: Memorandum for the President, March 31, 1977

<http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/nukevault/ebb390/docs/3-31-77%20ZB%20to%20Carter.pdf>

Letöltés ideje: 2014.02.28.

NPR [2010]: Department of Defense: Nuclear Posture Review report, April 6, 2010

<http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20nuclear%20posture%20review%20report.pdf>

Letöltés ideje: 2014.03.05.

Obama, Barack [2009]: Remarks by President Barack Obama, Hradcany Square – Prague, Czech Republic, April 5, 2009

http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered

Letöltés ideje: 2014.02.28.

Obama, Barack [2013]: Remarks by President Obama at the Brandenburg Gate, Pariser Platz – Berlin, Germany, June 19, 2013

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/remarks-president-obama-brandenburg-gate-berlin-germany>

Letöltés ideje: 2014.02.28.

PD-59 [1980]: Nuclear Weapons Employment Policy – Presidential Directive/NSC-59, July 25, 1980 (declassified and released in part)

<https://www.fas.org/irp/offdocs/pd/pd59.pdf>

Letöltés ideje: 2014.02.16.

U.S. Department of Defense [2013]: Report on the Nuclear Employment Strategy of the United States, June 12, 2013

http://www.defense.gov/pubs/reporttoCongressonUSNuclearEmploymentStrategy_Section491.pdf

Letöltés ideje: 2014.06.29.

U.S. Department of State [2014]: Fact Sheet: Transparency in the U.S. Nuclear Weapons Stockpile, April 29, 2014

<http://www.state.gov/documents/organization/225555.pdf>

Letöltés ideje: 2014.06.23.

Másodlagos források

Monográfiák

Arkin, William M.; **Handler**, Joshua M.; **Morrissey**, Julia A.; **Walsh**, Jacquelyn M. [1990]: *Encyclopedia of the U.S. Military*. Harper & Row Publishers, New York.

Blair, Bruce G. [1985]: *Strategic Command and Control – Redefining the Nuclear Threat*. Brookings Institution Press, Washington, DC.

Blair, Bruce G. [1993]: *The Logic of Accidental Nuclear War*. Brookings Institution Press, Washington, DC.

Brodie, Bernard (ed.) [1946]: *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. Harcourt Brace, New York.

Condit, Kenneth W. [1996]: *History of the Joint Chiefs of Staff – The Joint Chiefs of Staff and National Policy, Volume II. 1947-1949*. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Washington, DC.

Kahn, Herman [1965]: *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. Praeger. New York.

Kahn, Herman [2007]: *On Thermonuclear War*. Transaction Publishers, New Brunswick. (The book was originally published in 1960.)

Kaplan, Fred [1991]: *The Wizards of Armageddon*. Stanford University Press, Stanford, California. (The book was originally published in 1983.)

Kaufmann, William W. (ed.) [1972]: *Military policy and national security*. Kennikat Press, Port Washington. (The book was originally published in 1956.)

Kissinger, Henry A. [1969]: *Nuclear Weapons & Foreign Policy*. W.W. Norton & Company, Inc., New York. (The book was originally published in 1957.)

Kissinger, Henry A. [1979]: *White House Years*. Little, Brown and Company, Boston.

McNamara, Robert S. [1986]: *Blundering into Disaster*. Pantheon, New York.

Nolan, Janne E. [1989]: *Guardians of the Arsenal – The Politics of Nuclear Strategy*. Basic Books, Inc., New York.

Nolan, Janne E. [1999]: *An Elusive Consensus – Nuclear Weapons and American Security after the Cold War*. Brookings Institution Press, Washington, DC.

Poole, Walter S. [2011]: *History of the Joint Chiefs of Staff – The Joint Chiefs of Staff and National Policy, Volume VIII. 1961-1964*. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Washington, DC.

Poole, Walter S. [2012]: *History of the Joint Chiefs of Staff – The Joint Chiefs of Staff and National Policy, Volume IX. 1965-1968*. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Washington, DC.

Pringle, Peter; **Arkin**, William M. [1983]: *S.I.O.P. – The Secret U.S. Plan for Nuclear Attack*. W.W. Norton & Company, Inc., New York.

Sagan, Scott D. [1989]: *Moving Targets – Nuclear Strategy and National Security*. Princeton University Press, Princeton.

Schelling, Thomas C. [1980]: *The Strategy of Conflict*. Harvard University Press, Cambridge. (The book was originally published in 1960.)

Wohlstetter, Albert [1958]: *The Delicate Balance of Terror*. The RAND Corporation, Santa Monica. November 6, 1958
<http://www.albertwohlstetter.com/writings/19581200-AW-DelicateBalanceOfTerror-Unabridged.pdf> Letöltés ideje: 2014.03.06.

Tanulmányok és újságcikkek

Bergenäs, Johan; **Pomper**, Miles [2010]: No more cold war thinking. *The Guardian*. April 5, 2010 <http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/apr/05/cold-war-thinking-nuclear> Letöltés ideje: 2014.06.23.

CBO [2013b]: Congressional Budget Office: Projected Costs of U.S. Nuclear Forces, 2014 to 2023. December, 2013
<http://www.cbo.gov/sites/default/files/cbofiles/attachments/12-19-2013-NuclearForces.pdf> Letöltés ideje: 2014.07.16.

Kristensen, Hans M. [2010]: Obama and the Nuclear War Plan. *Federation of American Scientists Issue Brief*. February, 2010
<http://fas.org/programs/ssp/nukes/publications1/WarPlanIssueBrief2010.pdf>
Letöltés ideje: 2014.08.13.

- Kristensen**, Hans M.; **Norris**, Robert S. [2014]: US nuclear forces, 2014. *The Bulletin of the Atomic Scientists*. Vol. 70, No. 1, January/February 2014. pp. 85-93. <http://bos.sagepub.com/content/70/1/85.full.pdf+html> Letöltés ideje: 2014.02.15. (DOI: <http://dx.doi.org/1177/0096340213516744>)
- Kristensen**, Hans M.; **Norris**, Robert S.; **Oelrich**, Ivan [2009]: From Counterforce to Minimal Deterrence: A New Nuclear Policy on the Path Toward Eliminating Nuclear Weapons. *Federation of American Scientists and Natural Resources Defense Council – Occasional Paper No. 7*, April 2009 http://fas.org/pubs/_docs/occasionalpaper7.pdf Letöltés ideje: 2014.02.15.
- McNiesh**, Lesley [2012]: NATO: Still Fighting the Last (Cold) War. *The Center for Arms Control and Non-Proliferation*. 2012 http://armscontrolcenter.org/issues/nuclearweapons/articles/nato_still_fighting_the_last_cold_war/ Letöltés ideje: 2014.06.23.
- Pincus**, Walter [2011]: Thinking outside the Cold War nuclear box. *The Washington Post*. November 14, 2011 http://www.washingtonpost.com/world/national-security/thinking-outside-the-cold-war-nuclear-box/2011/11/13/gIQAzDiEMN_story.html Letöltés ideje: 2014.06.23.
- Rosenberg**, David A. [1983]: The Origins of Overkill: Nuclear Weapons and American Strategy, 1945-1960. *International Security*. Vol. 7, No. 4, Spring 1983. pp. 3-71. (DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/2626731>)
- Sagan**, Scott D. [1987]: SIOP-62: The Nuclear War Plan Briefing to President Kennedy. *International Security*. Vol. 12, No. 1, Summer 1987. pp. 22-51. (DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/2538916>)
- Sagan**, Scott D.; **Vaynman**, Jane [2011]: Introduction – Reviewing the Nuclear Posture Review. *The Nonproliferation Review*. Vol. 18, No. 1, February 2011 – Special Issue. pp. 17-37. (DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/10736700.2011.549169>)
- Samore**, Gary [2013]: Making a Difference: Creating and Implementing the Prague Agenda. *Carnegie Reporter*. Vol. 7, No. 2, Summer 2013. pp. 22-31.
- Slocombe**, Walter [1981]: The Countervailing Strategy. *International Security*. Vol. 5, No. 4, Spring 1981. pp. 18-27. (DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/2538711>)
- Staley**, Rachel [2013]: Cold War Thinking and Nuclear Deterrence in the 21st Century. BASIC Institute. July, 30, 2013 <http://www.basicint.org/blogs/2013/07/cold-war-thinking-and-nuclear-deterrence-21st-century> Letöltés ideje: 2014.03.29.

6. A kutatóprojekthez készített interjúk listája

Achton , James M.	2013. december 5.
Blair , Bruce G.	2014. április 3.
Brooks , Linton F.	2014. január 16.
Cartwright , James E.	2014. április 1.
Creedon , Madelyn R.	2014. július 24.
Einhorn , Robert J.	2014. március 26.
Halperin , Morton H.	2014. március 31.
Harvey , John R.	2014. január 24, február 7. és július 23.
Kristensen , Hans M.	számos interjú 2013 októbere és 2014 májusa között
Luongo , Kenneth N.	2013. december 11.
Malin , Martin B.	2014. január 29.
Miller , Franklin C.	2014. április 8.
Miller , James N.	2014. április 7.
Miller , Steven E.	2014. január 29.
Norris , Robert S.	számos interjú 2013 októbere és 2014 májusa között
Oelrich , Ivan	2014. január 17.
Pavel , Barry	2014. július 23.
Pifer , Steven	2014. január 17.
Roberts , Bradley H.	2014. március 31.
Rose , Frank A.	2013. november 15. – kerekasztal beszélgetés a Brookings Institution washingtoni irodájában
Samore , Gary	2014. január 29.
Sokov , Nikolai N.	2013. október 27.
Wolfsthal , Jon B.	2014. április 1.
Woolf , Amy F.	2014. április 8.

7. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Könyvfejezetek angol nyelven

- Deeper Reductions in US-Russian Strategic Nuclear Arsenals. In: *Panorama of Global Security Environment 2013* (szerk. Marian Majer and Róbert Ondrejcsák). Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), 2013. pp. 137-155. ISBN 978-80-971124-5-5
- Phased Adaptive Approach – Prospects for US-Russian Cooperation in the European Missile Defense System. In: *Panorama of Global Security Environment 2012* (szerk. Marian Majer, Róbert Ondrejcsák and Vladimír Tarasovič). Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), 2012. pp. 169-186. ISBN 978-80-971124-1-7

Tanulmányok angol nyelven – Referált folyóiratban

- Hedging and Strategic Stability. *Public Interest Report – The Journal for Science and Security*. Volume 67, Number 1, Winter 2014. ISSN 0092-9824 <http://fas.org/pir-pubs/hedging-strategic-stability/>
- Negotiated cuts: A new nuclear weapons treaty is not the only option. *The Bulletin of the Atomic Scientists*. Voices of Tomorrow, January 2014. ISSN 1938-3282 <http://thebulletin.org/negotiated-cuts-new-nuclear-weapons-treaty-not-only-option>
- Harald Müller, Aviv Melamud és Péczeli Anna: From nuclear weapons to WMD: the history and development of regional ‘free zone’ arrangements. *EU Non-Proliferation Papers No. 31* (Az EU Non-Proliferation Consortium hivatalos publikációja: anyaintézetek: FRS – HSFK/ PRIF – IISS – SIPRI), 2013. pp. 1-27. <http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-31>
- Marc Finaud és Péczeli Anna: Modest Confidence- and Security-building Measures for the Middle East – No-first Use Declarations, Transparency Measures, and Communication Structures. *Academic Peace Orchestra Middle East: Policy Brief No. 20*, 2013. pp. 1-8. <http://academicpeaceorchestra.com/?p=policybriefs>

Tanulmányok angol nyelven – Nem referált folyóiratban

- Middle Eastern Perceptions and Attitudes to the Proposed Nuclear-Weapon-Free Zone. *Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Online Tudományos Folyóirata* (2011) <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=TGPRVE>

Könyvek és könyvfejezetek magyar nyelven

- N. Rózsa Erzsébet és Péczeli Anna (szerk.): *Egy békésebb világ eszközei: Fegyverzetellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció*. Osiris és Magyar Külügyi Intézet (Budapest), 2013. pp. 380. ISBN 9789633898987, ISBN 9789637039362
 - a kötet koordinátora és társszerkesztője
 - szerző: Vegyifegyverek című fejezet (pp. 173-204.)
 - társszerző:
 - Nukleáris fegyverek című fejezet (pp. 53-172.)
 - Rakétatechnológiák és rakétavédelem című fejezet (pp. 289-336.)

Tanulmányok magyar nyelven – Referált folyóiratban

- Nukleáris energiaipar az Egyesült Államokban a fukushimai katasztrófát követően. *Kül-Világ*. Vol. 9. No. 1. (2012/1) pp. 47-63. HU ISSN 1785-5284 <http://www.kulvilag.hu/2012/0102/peczeli.html>
- Nukleáris kérdések a NATO chicagói csúcstalálkozóján. *MKI-elemzések*. 2012/15. (E-2012/15) 2012.05.25. pp. 1-10. HU ISSN 2060-5013
- Nukleáris költségvetés és stratégiai felülvizsgálat az Egyesült Államokban. *MKI-tanulmányok*. 2012/10. (T-2012/10) 2012.05.11. pp. 1-23. HU ISSN 2060-5013
- Célkeresztben a taktikai nukleáris fegyverek. *Nemzet és Biztonság. Biztonságpolitikai Szemle*. Vol. 5. No. 1. (2012/1) pp. 40-52. HU ISSN 1789-5286
- Fábíán Emília és Péczeli Anna: Japán és a nukleáris leszerelés problémája a 21. században. *Nemzet és Biztonság. Biztonságpolitikai Szemle*. Vol. 4. No. 7. (2011/7) pp. 55-63. HU ISSN 1789-5286 http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/fabian_emilia_peczeli_anna-japan_es_a_nuklearis_leszereles_problemaja_a_21_szazadban.pdf
- Az Átfogó Atomcsend Egyezmény és az amerikai ratifikáció kérdőjelei. *Külügyi Szemle*. Vol. 10. No. 3. (2011/3) pp. 87-104. HU ISSN 1587-9089

Tanulmányok magyar nyelven – Nem referált folyóiratban

- Az Atomsorompó-rendszer és a nukleáris leszerelés – A nemzetközi non-prolifерációs rezsím reformja a 2010. májusi atomsorompó felülvizsgálati konferencia tükrében. *Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Online Tudományos Folyóirata* (2011) <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=BTITTO>
- Kényszerek vs. remények – A legújabb fejlemények. *Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Online Tudományos Folyóirata* (2010) <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=PHEBOQ>

- Kényszerek vs. remények – avagy – szükségesek-e az atomfegyverek?. *Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Online Tudományos Folyóirata* (2010) <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=XPHQUM>
- Az iráni atomprogram amerikai szemmel (2005-től napjainkig). *Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Online Tudományos Folyóirata* (2009) <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=GKTNFH>

Nemzetközi konferenciák és konferencia anyagok

- Előadás: *Conceptualizing Cold War Nuclear Thinking*. Union of Concerned Scientists: 26th International Summer Symposium on Science and World Affairs. Egyesült Államok: Princeton, NJ (Princeton Egyetem), 2014. július 25.-augusztus 1.
- Előadás: *The Nuclear Security Summit and its Two Side Events*. Magyar Külügyi Intézet, Magyarország Állandó Képvisellete az ENSZ Hivatala és Más Nemzetközi Szervezetek Mellett Bécsben, VCDNP, UNODA: CBRN Security Seminar. Magyarország: Budapest, 2014. június 17-18.
- Előadás: *The Central Asian Nuclear-Weapon-Free Zone and Other Regional Treaties as Models for the Middle East*. Indiana University: Guest Lecture at Inner Asian & Uralic National Resource Center. Egyesült Államok: Bloomington, 2014. április 6.
- Résztvevő: 2014 Nuclear Knowledge Summit (a 2014-es Nuclear Security Summit hivatalos akadémiai rendezvénye). Hollandia: Amszterdam, 2014. március 23-24.
- Előadás: *Central European Perspectives on NATO's Nuclear Policy*. Center for Strategic and International Studies (CSIS) Project on Nuclear Issues (PONI) Fall Conference 2013. Egyesült Államok: Washington, DC, 2013. december 17-18. Előadás: https://csis.org/images/stories/poni/131217_Central_European_Perspectives_on_NATO_Nuclear_Policy_Peczeli.pdf
- Előadás: *Prospects of the Obama Administration's Disarmament Policy*. 8th International Student/Young Pugwash (ISYP) Conference. Résztvevő: 60th Pugwash Conference on Science and World Affairs: Dialogue, Disarmament, and Regional and Global Security. Törökország: Isztambul, 2013. október 30-november 5.
- Előadás: *Revisiting the Theory of Nuclear Deterrence – Pre-Existential Deterrence and the Case of Iran*. International Studies Association ISSS-ISAC Joint Annual Conference: Bridging the Academic/Policy Divide – George Washington Egyetem. Egyesült Államok: Washington, DC, 2013. október 4-6.

- Résztvevő: Second EU Non-Proliferation and Disarmament Conference – Előadás: Next Generation Workshop: *The Obama Administration's Nuclear Policy and the Way forward in U.S.-Russian Nuclear Disarmament*. Belgium: Brüsszel, 2013. szeptember 30-október 2.
- Előadás: *Nuclear Identity in Central Europe*. European Consortium for Political Research (ECPR) 7th General Conference. Franciaország: Bordeaux, 2013. szeptember 4-7.
- Résztvevő: Second consultative meeting of the EU Non-Proliferation and Disarmament Consortium. Belgium: Brüsszel, 2013. június 17-18.
- Előadás: *Asymmetries in Deterrence – A Common Theory, But Different Practices*. Peace Research Institute Frankfurt (HSFK/PRIF): Academic Peace Orchestra Middle East. Törökország: Isztambul, 2013. május 27-29.
- Előadás: *No-First Use Declarations: Opportunities and Pitfalls*. Peace Research Institute Frankfurt (HSFK/PRIF): Academic Peace Orchestra Middle East. Málta: Valletta, 2013. január 23-25.
- Előadás: *Middle East vs. Other Nuclear Weapon Free Zones – Feasibility, Applicability or Impossibility*. Arab Institute for Security Studies: Maintaining the Momentum and Supporting the Facilitator – Prospects for a Zone Free from Weapons of Mass Destruction in the Middle East. Jordánia: Amman, 2012. november 13-14.
- Résztvevő: A magyar delegáció tagja a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) 56. Éves Közgyűlésén, Ausztria: Bécs, 2012. szeptember 17-22.
- Előadás: *NATO's Nuclear Policy and the future of U.S. Tactical Nuclear Weapons in Europe*. 7th International Summer School for Young Professionals (SSYP) – Center for European and North Atlantic Affairs (CENAA) – Challenges of Global Security Environment. Ukrajna: Munkács, 2012. június 29-július 1.
- Résztvevő: 8th Annual NATO Conference on WMD Arms Control, Disarmament and Non-Proliferation. Magyarország: Budapest, 2012. június 14-15.
- Résztvevő: Nukleáris szeminárium – Polish Institute of International Affairs (PISM) & Nuclear Threat Initiative (NTI) – Reducing the Role of Nuclear Weapons in European Security: Central and Eastern European Perspectives. Lengyelország: Varsó, 2012. április 19.
- Előadás: *The Future of U.S. Tactical Nuclear Weapons in Europe*. Pugwash & UNESCO – Science and Social Responsibility: Rising Problems, Wise Initiatives. Franciaország: Párizs, 2012. március 13-15.

- Résztvevő: First EU Non-Proliferation and Disarmament Conference. EU Non-Proliferation Consortium – Fondation pour la recherche stratégique (Paris), Peace Research Institute Frankfurt (HSFK/PRIF), International Institute for Strategic Studies (IISS – London), Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Belgium: Brüsszel, 2012. február 3-4.
- Előadás: *The United States as an External Actor – Nuclear Non-Proliferation and Nuclear Security: A Possible Unified Approach*. Arab Institute for Security Studies (ACISIS) & Partnership for Global Security (PGS) – Laying the Grounds for 2012: Opportunities for Nuclear Non-Proliferation and Nuclear Security. Jordánia: Amman, 2011. november 29.-december 1.
- Előadás: *The Role of External Actors – The United States and the Middle Eastern WMD/FZ*. Peace Research Institute Frankfurt (HSFK/PRIF): Academic Peace Orchestra Middle East. Magyarország: Budapest, 2011. szeptember 26-28.
- Előadás: *The Two Faces of Ronald Reagan – Nuclear Arms Control under the Reagan Administration*. International Conference – Cold War History Research Center (Budapesti Corvinus Egyetem): Second Annual Cold War History Research Center International Student Conference. Magyarország: Budapest, 2011. július 11-12.
- Előadás: *Global Zero in American Nuclear Policy*. 7th International Student/Young Pugwash (ISYP) Conference. Résztvevő: 59th Pugwash Conference on Science and World Affairs: European Contributions to Nuclear Disarmament & Conflict Resolution. Németország: Berlin, 2011. június 29-július 4.
- Előadás: *The ‘self’ and the ‘other’: Arab and Israeli Perceptions and Attitudes to the Middle Eastern Nuclear-Weapon-Free Zone*. BRISMES (British Society for Middle Eastern Studies) Graduate Conference. Egyesült Királyság: Manchester, 2011. január 13-14.

Recenziók

- Mohamed ElBaradei: A megtévesztés kora. *Külügyi Szemle*. Vol. 10. No. 3. (2011/3) pp. 175-181. HU ISSN 1587-9089
- Bob Woodward: Obama háborúi. *Külügyi Szemle*. Vol. 10. No. 1. (2011/1) pp. 190-196. HU ISSN 1587-9089